

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

163. koosolek.

8. juulil 1931.

Sisu:

1. Sõnavõtmised isiklikus asjas.
2. Eesti Vabariigi 1932/33. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — III lugemisel.
3. Järgmise koosoleku määramine.
4. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — II lugemisel.
5. Tööstusliikkude käitiste tööaja seadus — I lugemisel.
6. Pärandusmaksu muutmise seadus — I lugemisel.
7. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 10.38 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Sõnavõtmised isiklikus asjas.

Th. Tallmeister: Kui möödunud neljapäeval rkl. Johanson siit kõnetoolilt ette kandis ühe provintsi ajalehe naljatilke, siis olin mina juba teatanud, et arupärijad selles küsimuses enam sõna ei võta ja ei pannud seepärast ka härra Johanson'i kõnet korralikult tähele. Nüüd on minu tähelepanu juhitud sellele, et härra Johanson'i ütelse järel olevat mina kusa-gil koolitööst „eemaldatud“. Pean seepärast tarvilikuks seletada, et mind seni veel ühestki ametist vastu minu tahtmist ei ole saadud „eemaldada“. Koolides olen mina 1909. aastast saadik kaasa töötanud Tartus, Riias ja Tallinnas, olen õpetanud usu-õpetust, ladinakeelt ja ajalugu, ja alati on mulle tunde rohkem pakutud, kui ma neid olen suutnud vastu võtta. Tallinna I linna tütarlaste gümnaasiumis olin ma kord määraliseks õpetajaks, olen aga järjest kasvava töö rohkuse tõttu minu peamatis tundidest kord-korralt pidanud loobuma. Veel möödunud õppeaastal pakkus mulle koolijuhataja seal 10 tundi, ma võtsin vastu aga ainult 8. Pikkamööda kavatsesin ma neid täiesti käest anda. Hiljutise arupärimise puhul tekkis mul koolijuhatajaga tõesti kokkupõrge, kes omale õiguse võttis minule Riigikogus peetud kõnede eest etteheiteid tegema hakata. Ma vastasin temale, et erateel võime muidugi nende asjade üle vaielda, aga ametlikult

ei ole temal ometi mingit õigust aru pärida Riigikogus peetud kõnede asjus, kus Riigikogu liige isegi kohtu ees ei ole vastutav. Sellepeale vaatamata teatas mulle koolijuhataja kirjalikult, tema palub mind ilmuda sel ja sel päeval pedagoogikanõukogu koosolekule ja anda arupärimises ettetoodud asjaolude kohta seletust. Loomulikult pidasin ma seda täiesti lubamatuks, kui pedagoogikanõukogus hakatakse arutama Riigikogus peetud kõnesid, ja kirjutasin koolijuhatajale, et mina säärases õhkkonnas üldse enam kaasa ei tööta, kus juhataja ja pedagoogikanõukogu ei tunne oma võimupiire, ja palusin järgneva õppeaasta tundide jaotamisel minuga mitte enam arvestada. Minul ei ole teada, millest säärane imelik arupärimise katse koolis oli tingitud, kas sellest, et koolijuhatajaks on mees, kes tõesti kord juba poliitilistel kaalutlustel on tagandatud ühe Tallinna õppeasutuse juhataja kohalt, või sellest, et rkl. Johanson'il ja tema mõttekaaslastel praegu on korda läinud nii suurel määral politikat kooli kanda, et isegi juba pedagoogikanõukogudes katsutakse arutada parlamendis peetud kõnesid. Ei pidanud tarvilikuks seda ligemalt hakata uurima, sest et mul nii-kui-nii oli kavatsus ligemal ajal koolitööst täiesti loobuda. Kui aga siin on enesele lubatud avalikult seletada, nagu oleks mind kusagilt tagandatud, siis on see järjekorraliseks näiteks selle kohta, kuidas rkl. Johanson armastab tõsiasiadega ümber käia.

L. Johanson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minul ei oleks isiklikult sõna võttes sellele avaldusele, mis härra Tallmeister siin ette kandis, midagi juurde lisada, sest ta on ise tõendanud, et ta siiski on ühest koolist pidanud lahkuma õpetaja kohalt. Kuigi härra Tallmeister siin nüüd sõna võttes katsub näidata, nagu ei oleks minu andmed õiged, siiski on ta ise neid tõendanud. Seda esiteks.

Teiseks on ta ka ladinakeele ja ajaloo tunde andnud. Pean seda täiesti lubamatuks. Kui üle riigi praegu on kutsega õpetajaid koolist vallandatud, kisub kirikuõpetaja härra Tallmeister, kellele peale selle on veel Riigikogu liikme kohused täita, enese kätte mitte ainult usu-õpetuse tunnid, mis minu arvates peaksid olema tarviliku ettevalmistuse ja kutsega kooliõpetajate käes, vaid isegi ladinakeele ja ajaloo tunnid. Minu arvamine on, et siin peab hariduseminister tarvilikud

järeldused tegema, et tuleval õppeaastal ei tohiks härra Tallmeisteri taolistel isikutel koolipõllul enam kohta olla.

Th. Tallmeister: Ma ütlesin siit selgesti, et mulle on neid tunde pakutud, ja pole ma neid kunagi kuskilt omale nurunud ega palunud. Kui ma ladinakeele ja ajaloo tunde olen andnud, siis oli selle kohta koolijuhatajaga läbirääkimine, ja ma vaidlesin vastu, ei tahtnud võtta, aga koolijuhataja tungival pealekäimisel võtsin nende ainetel õpetamise oma peale. (V a h e l h ü ü e.) Sellekohast eriteadlast ei leitud. Kui härra Johanson minu sõnu kääntes ja väänates hakkab sündmatul viisil siin etteheiteid tegema, siis iseloomustab see härra Johanson'it kõige paremini.

2. Eesti Vabariigi 1932/33. aasta kulude ja tulude eelarve arvel lepingute sõlmimise ja eelkrediitide määramise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursööt.

Juhataja: Seaduseelnõu III lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja O. Suursööt: Kuna see seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, teen ettepaneku seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

3. Järgmise koosoleku määramine.

Juhataja: Ma palun kuulata Riigikogu liikmeid Riigikogu juhatuse ettepanekut korra kohta,

pidada Riigikogu järgmine koosolek täna kell 5 p. l. Päevakorras oleksid praeguse koosoleku päevakorra punktid 2—8, numeratsiooni all 1—7.

Kui mõni neist seaduseelnõudest praeguses päevakorras märgitud lugemisel võetakse vastu, siis järgneb arusaadavalt järgmine lugemine.

Ettepanek võetakse vastu.

4. Endise Eestimaa Mõisnikkude Maa-krediitseltsi põhikirja uuendamise korra seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Lepš.
(Pealkiri.)

O. Köster: Käesoleva, praegu päevakorras oleva, seaduse I lugemisel on puudutatud mõningaid asju, asju sarnaseid, mis on alasti kiskunud selle taktika ja selle joone, mis praegune Vabariigi Valitsus on omaks võtnud nende seaduste kaudu, mis Riigikogule esitatud ja missugused on väga palju vaidlusi välja kutsunud üldkomisjonis ja veel rohkem Riigikogus.

Tähendati selle peale, et meie finantspolitiika juht peab olema Majanduseminister ja tuleb oodata majandusepolitiika juhi kui sarnase seletust, missuguse krediitpoliitika parandamise kava, eriti põllumajanduse krediidi kava krediitkassa kaudu ta kavatses läbi viia. Missugune kavatus on tulevikus „10 aasta“ jooksul, nagu tähendas lugupeetud härra Riigivanem, sõnades, et krediitkassa andvat tulemusi 10-daks aastaks.

Härra Riigivanem käsitas siin nii juriidilist kui ka poliitilist külge ja kui valitsuse juht pidi ta seda tegema, eriti seaduste juures, nagu seda on krediitkassa seadus, mis toob ette sarnaseid vaidlusi, ja mille kohta asjatundjad on pead raputanud ja tähendanud, et nemad aru ei saa, miks meil pankasid tehakse, millel uusi ülesandeid pole, ja missuguseid ülesandeid võivad praegused pangad väga hästi täita.

Oleks loomulik, kui härra Majanduseminister siia oleks tulnud ja oma seisukohad kui majandusejuht öelnud. Need seisukohad oleksid võinud olla kas seaduse kahjuks või kasuks, aga ta oleks pidanud need avaldama. Nüüd aga mis võime järeldada sellest: ta on siin olnud terve päeva, aga ta pole oma vastust andnud.

Sellest võib järeldada seda, et Majanduseminister seda seadust ei poolda, sest kui tema seda pooldaks, siis leiaks tema põhjendusi ja esineks siin andmetega. (V a h e l h ü ü d e d.) Tema istus siin Riigikogu koosolekul, tema oleks võinud lühidalt või pikalt, nii kui tema heaks oleks arvanud, omi seisukohti väljendada. Ja kui Majanduseminister seda seadust ei poolda, siis on selge, et see finantspoliitiline samm — mis ka vastavate asjatundjate ringkondade poolehoidu ei leia — on väärsamm.

Eilased vaidlused, nagu siin tähendasin, on paljastanud ja alasti kiskunud valitsuse püüded ja sihid. Praeguse parteipoliitilise võimuhaaramise juures, millest räägivad ka mõned teised seadused, mis täna päevakorras seisavad, küsitakse tõsiselt avalikus arvamises ja ka rahva seas: kuhu jõuame niiviisi, kui parteipoliitilist võimu kasutatakse olupoliitiliselt ära? (V a h e l h ü ü d e d.) Need ei ole õiged sammud. Kui lähete, härrad Riigikogu liikmed, rahva sekka, — kui teie seal käinud ei ole — siis kuulete, mis öeldakse sea-

duste kohta ilma, et tarvitseks omal sõnagi rääkida või mõnesuguseid teistsuguseid seisukohti propageerida. Seal öeldakse kohe, et nüüd peaks räägitama sellest, kuidas nendest rasketest aegadest, mis praegu valitsemas, üle pääseda, et saaksime neid põlevaid küsimusi, mis meie kõrisõlme ümber haaravad, lahendada. Mis kasu on kõigi nende küsimuste lahendamisest, mis praegu Riigikogu päevakorras, kui tulemuste saamine on väga küsitav, kui seisukord on niisuguseks muutunud, et need tulemused rahvale, eriti põllupidajatele, midagi ei anna. Eile tehti äge kallaletung maapangale. Minul ei ole põhjust maapanka rohkem kaitsta kui teistel, sest ka põllumeeste kogude ridadest inimene on maapanga juhatuse liige, samuti kui see on sotsialistide kui ka meie hulgast. (V a h e l h ü ü e.) Ma lähen ka selle juurde edasi. Ma ei ütle, et uskikil asjaajamise juhtimisel vigu ei ole, kuid maapanga asjaajamise juhtimisel ei ole nii suuri vigu tehtud, kui siin räägitakse. Kuid siin kasutatakse igat juhust vigade otsimiseks, et maapanga presidendile kallale tungida. On ju loomulik, et üks noor inimene kogude ridadest, kes kord välismaal käinud selleks, et teada, kuidas panga uksest üldse sisse minna, ei saa asjaajamist juhtida ega mingit õpetust anda. (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü e.) Mina ei tulnud etteheidetega enne välja. Teie tulite välja, ja on loomulik, et mina nende etteheidete kohta ka sõna võtan. Ja kui maapanga asjaajamises peaks midagi katki olema, kui peaks vähegi töepõhja all olema neil süüdistustel, millega teie siin välja tulnud, siis ei ole mitte teie need, kes peaksid ettehteid tegema ja vigu otsima. (V a h e l h ü ü e.) Peakallaletungijaks maapangale oli rkl. Tonkman, ja ma arvan, et ta tahtis avalikult aluse luua sellele, mis Vabariigi Valitsusel Lehtman'i vastu kavatsusel. Aga nii imelik kui see on, härra Tonkman, kui Teie tungite kallale ühele asutusele, siis õiendage enne oma isiklikud asjad temaga ära. (V a h e l h ü ü e.) Ma arvan, et Teil on laenuid maapangas, mida Teie korralikult õiendanud ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Ja võib-olla, et sellele kallale tungile on see põhjus, et Teie olite seal arvete õiendamisel vastollu sattunud ja seepärast nüüd kättemaksuks kallale tungite. (V a h e l h ü ü e.) Ma räägin ka sellest kui tarvis.

Edasi tõi rkl. Tonkman selle imeliku küsimuse esile, et keegi ametnik olevat sinna võetud ilma juhatust informeerimata. Mina mäletan omal ajal, kui härra Hellat oli maapanga juhatuse esimees, siis tema konstrueeris terve ametkonna vastavalt põhikirjale, ja põhikiri näeb ette, et juhatuse esimees inimesed ame-

tisse võtab. Ja teie teate härra Hellat'it, tema kuulub parteiliselt teie ridadesse. Ja nüüd ettehteid teha, et Lehtman võttis ühe ametniku ametisse, nagu seadus seda ette näeb... (V a h e l h ü ü e.) Siin võiks küsimus tõusta mitte selles, kas on juhatust informeeritud või mitte, vaid küsimus on selles, kas on põhikirja kohaselt talitatud või mitte. Ja põhikirja kohaselt on talitatud. Teine küsimus võiks olla, kas see inimene vastab oma ülesannetele. Ja siin ei ole näidatud, et ta oma ülesannetele ei vasta. Tähendab ta vastab. Kolmas küsimus oleks, et temal kautsjonit, kindlustusi, pole. Siin rkl. Penno näitas, et on kindlustused olemas. Miks siis selles asjas ettehteid tehakse, see muutub mulle täiesti arusaamatuks.

Siin on mindud kaugemale, ja meile on nina alla hõõrutud eila ja juba ligi pool aastat Lehtman'i lugu kommertspangas. Maapangast meie saame aru, et seda meile nina alla hõõruti, sest seda on tarvis selleks, et lasta paista maapanga tegevust halvast valguses, et sellega põhjendada uue panga ellukutsumist. Ja teiseks selleks, et tõuget anda Lehtman'i kõrvaldamisele.

Kui räägitakse kommertspanga pankrottiminekust, siis igatahes likvideerimise komisjon, kes moodustatud, selgitab, mis asjaolud põhjustasid panga pankrottiminimist. Kes süüdi on ja kes ei ole... (V a h e l h ü ü e.) Ma tulen selle juurde ka. Rahad, rahad, see on tähtis! (V a h e l h ü ü e.) Ei saa siin veel ühele või teisele ettehteid teha. Kommertspanga nõukogus istus inimene sotsialistide ridadest, härra Rei, ja kogudest härra Unt, küsige neilt pankroti põhjusti.

Mis puutub härra Lehtman'i küsimusse kommertspangas, siis valgustan seda küsimust nii, nagu ma sellest aru saan. Omal ajal esitas härra Lehtman maapangast lahkumise palve ja põhjendas seda seega, et teda on valitud kommertspanga juhatuse liikmeks. Valitsuses oli küsimus kaalumisel, oli kaks korda kaalumisel, vahepeal anti see küsimus Põllutöoministeriumile, sest see ei rippunud ära mitte ainult Majanduseministrist, vaid maapanga põhikirja kohaselt on ette nähtud, et juhatuse esimehe ametisse võtmise ja ametist vabastamise küsimusi lahendab Majanduseminister kokkuleppel Põllutöoministriga. See asi seisis pikemat aega, 4 või 5 kuud, Põllutöoministeriumis, ja inimene ei saanud selle kohta vastust, kas ta on vabastatud maapangast või mitte. Oma voliga ta ära minna ei saanud. Ja nüüd talle ette heita, et ta nimeliselt kuulus kommertspanga juhatusse, see ei pea paika ja näitab ainult sihilikkust, mis sellele küsimusele tahetakse anda. Lõppude-lõpuks sügisel, ma ei

mäleta, oli see septembris või oktoobris, tuli see küsimus uuesti valitsuses otsustamisele, ja valitsus vabastamisega päri ei olnud, millega ühines ka Majanduseminister. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie teate väga hästi, sest ka teie inimesed olid seal. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie ehk tulete valgustate seda pärast. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie valgustage parem krediitkassa juures, kuidas põllumajandust finantseerima hakata.

Kes taheti asemele panna maapanka? Olid Põllutööministri poolt kaks kandidaati ja Majanduseministri poolt üks kandidaat. Kolm kandidaati oli sellele kohale. Kuid arvati, et need ei sobi, ja ühel või teisel põhjusel ei oldud nende kandidaatega päri ja sellepärast ei leidnud nad poolehoidmist. Härra Lehtman jäi edasi omale kohale. Nüüd on aga imelik etteheiteid teha, mispärast jäi härra Lehtman sellele kohale, kas pidi ta siis enne vabastamist maapangast jooksu panema? Igatahes, kui ta esitas lahkumise palve, siis oleks valitsus pidanud ütleva, et olge head, lahkuge, aga seda ei järgnenud.

Mis puutub sellesse küsimusesse, kas härra Lehtman on juhtimisest tegelikult osa võtnud, siis niipalju, nagu ma andmeid saanud olen, võib öelda, et härra Lehtman tegelikult kommerts-panga juhtimisest osa ei ole võtnud. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a: Rkl. Martinson, ma palun rahu.

Rkl. Köster, ma panen tähele, et Teie maakrediitseltsi põhikirja seaduse juures toote uusi asju, nimelt puudutate maapanka ja härra Lehtman'i asja. Esimesel lugemisel puudutati juba härra Lehtman'i küsimust, kuid ma sain nii aru, et see likvideeriti juba. Sellepärast ei saa neid asju ette tuua krediitseltsi juures, ning palun kõnelejat piirduda faktilise õiendusega selles asjas, aga mitte uut küsimust krediitseltsi põhikirja arutamise juures käsitama hakata. Muidu olen sunnitud Teid takistama.

O. Köster: Need küsimused maapanga ja krediitpanga vahel on tihedalt seotud küsimused, sest üks annab praegu põllumajanduslikke krediite ja teine peaks neid tulevikus andma. Et seda küsimust arutada on ka loomulik, et arutatakse teda terves ulatuses ühe kui ka teise panga seisukohalt. Praegu antakse seadusi parteilike ja kõrvaldatakse inimesi partei pärast. See iseloomustab ka eilast rkl. Tonkman'i isikutele kallaletungi. Oleksin mina maapanga juhatuses, siis mõnigi teine inimene peaks sealt välja lendama, kes intrigeerib mitte üksi nõukogus, vaid ka seltskonnas. Siis saaks korra maksma.

Mis puutub praeguse maapanga juhatuse esimehesse, — ma korjasin andmeid niipalju, kui mul neid võimalik oli korjata — selgus, et ta on enne kommerts-panga pankrottimineku lahkunud sealt ja ei ole sel ajal kommerts-panga juhatuse liige olnud, kui see pankrotti läks. (V a h e l h ü ü e.) Teie ehk tulete siia ja pärast räägite. — Juhataja ei saanud lubada küsimust edasi arendada, aga niipalju kui jõudsin sain seda teha. Aga mis puutub krediitkassa uuesti ellukutsumise seadusesse, siis pean tähendama, et sellest mitte ainult seltskond ja Riigikogu opositsioon aru ei saa, sellest ei saa aru ka Riigikogu oma koalitsiooni rühmad. Kui vaadata koalitsiooni rühmade häälekandjaid, endisi ja ka praegusi, hiljutisi artikleid, siis leiata, et seal ka arusaamatus valitseb. Ja on inimesi, kes väljendavad, et nad aru ei saa, mis jaoks krediitkassa praegustes oludes tarvilik on. Neil on julgust seda väljendada.

Mis sotsialistid räägivad? Las kogud teeivad, mis tahavad, meie saame teise, oma seaduse.

Kui nii edasi läheme ja niisuguseid seadusi anname, siis minu arvamise järgi, nagu ma ka eila tähendasin, riigi majandusepoliitiline juhtimine korras ei ole. Ja selleks on opositsioon näidanud puuduste peale, on kõik jõu rakendanud, et neile puudustele tähelepanu juhtida. Ja kui teda ei lasta seda teha, siis tulevad tal käed puhtaks pesta ja lasta läbi viia seadus, mille eest ta vastutust ei kannu.

K. Tonkman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Fuks leiab, et ma olevat maapangast miljoneid laenu saanud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei ole teie laenu puutunud ega ei mõtlegi seda teha. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole. Selletõttu, et mina olen miljoneid laenu saanud, ütleb härra Fuks, et see ei ole maapanga süü, kui sealt teised enam laenu ei saa. Täna pidas rkl. Köster tarvilikuks öelda, et mul on maapangas asjad korraldamata. Pean ütleva, et ma maapangast ühtki senti laenu ei ole saanud. Kuid ma olen saanud maaparanduse laenu, mis nüüd maapanga valitsemise alla antud. (V a h e l h ü ü e.) Siin on kahe iseesjaga tegemist.

J u h a t a j a: Kõneleja, paluksin Teid samuti piirduda ainult faktilise õiendamisega, mis seni on olnud, aga mitte uusi asjaolusid ette tuua.

K. Tonkman: Ei too ette. Ei ole mitte õige, et minu laenuasjad oleksid kuskil riiklikus pangas korraldamata, vaid kõik on korraldatud. Edasi pean tähendama, et üks laen, millele olen käemeheks, — see inimene ei kuulu meie ridadesse, vaid tööerakonna ridadesse —

on alles tasumata, sellepärast et see inime jättis lihtsalt selle laenu tasumata. Ma ütlen otsekohe, kui see asi kohtuni jõuab, ja ta seda laenu ei tasu, maksan ma selle otsekohe välja.

T. Kalbus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei kasuta sõna mitte pikalt, vaid tahan järgmise ettepaneku teha. Nimelt seaduse pealkirjaks võtta:

„Eestimaa maade krediitseltsi ja Liivimaa mõisnikkude krediitseltsi (Eesti tegevuspiirkonna jaoks) likvideerimise seadus.“

Olen põhjendanud I lugemisel, et see seadus omale jalgu alla ei saa ja asjata on hakata talle hinge sisse puhuma. (V a h e l h ü ü e.) Likvideerimine on otsarbekohasem kui hinge sisse puhuda. Need põhjendused, mida juba ette tõi, on ette toonud omalajal Riigikogule selleaegne ja ka praegune Riigivanem härra Päts ning rahaminister härra Vestel. Need põhjendused kandsin Riigikogus ette ja kavatsen selle seaduse II lugemisel vastavate paragrahvide juurde parandused esitada, mis seda seltsi likvideerivad. Need parandused, mis siin esitan, on just täpselt võetud neist, mis omalajal esitatud härra Pätsi poolt. Nii et ma ei ole neid isiklikult välja mõelnud, vaid kordan seda, mida härrad Päts ja Vestel omalajal Riigikogule esitasid.

Pealkirja kohta ma kandsin juba oma ettepaneku ette.

M. Martna: Kuulsin imestusega härra Köstri suust kahtlustusi maapanga juhatuse liikme kohta, kes tema teadmiste järele nõukogus ja igalpool intrigeerivat. Arvan, ma ei eksi, et siin on mõeldud minu parteikaaslast Jans'i. Pean tähendama, et härra Köster ja ka teised, kes selles toonis kõnelevad, mitte ausalt asja peale ei vaata. Kui nemad seda teeksid, siis nad teeksid, et minu parteiseltsimees Jans on see mees olnud, kes senini maapanga tegevuse on korras hoidnud, ja kui riiklik revisjon leidis, et maapanga tehnilises korralduses mingeid puudusi ei ole, siis tuleb seda kirjutada minu parteiseltsimehe Jans'i arvele, sest seltsimees Jans on kogu aeg seal tegevuses olnud ja on panga asjaajamist sel ajal, kus panga president ja teine direktor Tallinnas ei viibinud, juhtinud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kõik kolm?! (V a h e l h ü ü e.) Ah järjekorras? Minu teada on lugu nõnda olnud, kui panga president ja teine direktor pikemat aega puhkusel olid, et siis minu parteisõber seltsimees Jans panga asju ajas. Ja kriipsutan alla, kui valitsus revideerimisel leidis, et asjaajamises midagi korrutat näha ei ole, siis tähendab see seda, et tehnilises asjaajamises midagi korrutat lei-

tud ei ole, — ja see on just teene seltsimees Jans'ile.

Mis puutub aga teistesse asjadesse ja sellesse, kas valitsus panga presidenti teguviisi laimatu on leidnud olevat, ei tea mina, kas valitsus selle kohta on revisjoni toime pannud. Lükkan tagasi kõik need insinuatsioonid, mille alusel siin avalikult välja astutakse panga juhatuse liikme seltsimees Jans'i vastu, et tema olevat intrigeerinud. Intrigeerimise all mõeldakse siin nende kurblikkude tõsiasiade ettetoomist, mis kahjuks nõnda kaugele ei läinud, et juba mullu sügisel oleks asjast prokuratuurile teatatud, ja et see mitte sündinud ei ole, ka selle eest oleks olnud härra Köstril põhjust seltsimees Jans'i tänada.

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Härra Köster tähendas siin, et Majanduseminister olevat selle seaduse vastu. Minul on selle kohta dokumentaalsed andmed, ja ma loeksin ametlikust Riigikogu aktist järgmist: „Esitada Riigikogule Endise Eestimaa Mõisnikkude Maakrediitseltsi põhikirja uuendamise korra seaduse eelnõu. Majanduseminister M. Pung (allkiri)“.

Ma arvan, et suuremaid tõendusid enam tarvis ei ole, sest kui Majanduseminister seaduseelnõu esitab, siis on ta ka selle poolt.

Mis puutub rkl. Kalbus'e ettepanekusse, et selts likvideerida, tähendab, et pealkiri sarnasel kujul võtta, siis ma sellega ühineda ei saa. Komisjonis oli ka see pealkiri esitatud. Kuna see aga seaduse mõtte vastu käib, siis pooldas komisjon seda, et see ettepanek saaks tagasi lükatud.

T. Kalbus'e ettepanek lükatakse tagasi.

Pealkiri võetakse vastu.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

(§ 1.)

T. Kalbus: Ma teen ettepaneku, § 1 võtta vastu järgmiselt:

„§ 1. Eesti Maapangale lähevad üle iseäraliste tingimuste ja bilansside põhjal, mida Majanduseminister kinnitab, Eestimaa krediitseltsi ja Liivimaa mõisade krediitseltsi (Eesti tegevuspiirkonna jaoks) aktivad ja passivad.

Ühes sellega lähevad üle mõlemate tähendatud seltside laenusajate peale Eesti Maapanga laenusajate õigused ja kohustused.“

See paragrahv on täpselt võetud sellest seaduseelnõust, mille omalajal valitsus härra Pätsiga eesotsas Riigikogule esitas.

Põhjenduseks tahaksin Riigikogule ette kanda selle seisukoha, millega omalajal valitsus põhjendas krediitseltside likvideerimise seadust. See käib järgmiselt: „Eesti ja Liivi mõisnikkude krediitseltsi likvideerimist Maapanga kaudu tuleb kohasemaks lugeda, kui nende ümberloomist. Asi seisab nimelt selles, et äärmiselt mittesooitav ja ühtlasi tülikas on otsekohest järgivust alal hoida vanade, hoopis teistsugustel tingimustel asutatud ja teistsugustes oludes töötanud pankade ja uue panga vahel, mille ülesandeks on maakrediiti organiseerida hoopis muutunud majapidamiste olude juures.“ See oli esimene põhjendus. Ja teine põhjendus käis nii: „Pank, millel muud põhikapitali ei ole kui väljaantavatest laenudest kinnipeetavad summad ja võimalikud järelejäägid kahe endise panga likvideerimisest, oleks rahanduslisest küljest äärmiselt nõrk ja suudaks vaevalt usaldust äratada isikute juures, kes oma kapitalisi tahaksid panga pantkirjadesse mahutada.“

Ja lõpuks kolmas põhjendus: „Mis puutub krediitseltside võimaliku aktiivse ülejäägi üleandmisesse uuele pangale, siis on see õige, sest et ülejääk on praegu, põhjalikult muutunud maapidamise olude tõttu, õieti res nullius, mis riigi päralt on, kes tema uuele pangale üle annab.“

Vastavalt neile kolmele põhjendusele teengi ma oma ettepaneku.

R. P e n n o: Lugupeetud Riigikogu liikmed! § 1 õieti käsitab kõiki neid erandeid, täiendamisi ja kustutusi ning muutmisi, mida maksvas põhikirjas tahetakse Vabariigi Valitsusele õigus anda läbi viia. Seejuures ma pean tähelepanu juhtima, et maksva põhikirja järgi terve rida erandeid on ette nähtud maksvatest seadustest möödaminekuks. Nimelt juba esimesel lugemisel rkl. Kalbus juhtis tähelepanu sellele, et siin näiteks oksjoneerimise ja võlgade sissenõudmise kord on erand maksvatest seadustest ja ei oleks vastavalt nendele kogemustele, mis maapangal kui riiklikul pangal olemas, sugugi vajalik sarnast erandit teha. Ka maapank leiab, et tema põhikirjas talle antud õigused võlgade sissenõudmiseks on õieti maapangale siinamaani takistuseks olnud. See on üks, mida komisjon täiendavalt Vabariigi Valitsuse poolt esitatud seadusele p. 8 näol meile selle paragrahvi all esitanud on.

Esimesel lugemisel mul oli au tähelepanu juhtida sellele, et III peatüki §§ 50—53 maksvas põhikirjas käsitavad lühiajaliste laenude andmist. Lühiajaliste laenude andmiseks selle rahaasutuse kaudu ei ole mingit põhjendust Vabariigi Valitsuse seletuskirjas ega ka aruandja ette toonud. Luuakse asutus, kes mitte ainult pikaajalisi, vaid ka lühiajalisi laene hak-

kab andma. Niisugune laenuasutus on erand.

§ 12 käsitab laenu ülemmäärasid. Seni meil tegutsevate pankade põhikirjades on ülemmääraks kas 40% või 50% maaüksuse väärtusest. Käesolevas seaduses jääb ülemmääraks %. On ette näha, et need, kes rohkem tahavad koormata oma majapidamist võlgadega ja rohkem tahavad laenu saada, sinna lähevad. Iseenesest peab seda aga hädaohtlikuks pidama selt-sile, kui sarnasel suurel määral maa hinnatud väärtusest hakatakse laene andma. Maahind enam-vähem on stabiilne, kuid üksikutel ajajärkudel kõigub õige tunduvalt. Kui meelde tuletame meie iseseisvuse ajajärku, siis veel sellel ajal, kui maapank tegevuse alustas, oli maahind ja üksikute talude hind teistsugune, sellepärast, et põllumajanduse konjunktuur teist laadi oli. Loomulikult maahind ripub ära suurel määral põllumajanduse tasuvusest. Kui maapank omalajal tegevust alustas, siis hindas ta ettevaatlikult. Üldse hindamine tegi siis vaevalt välja poole normaalhinnast. Sellega on need hindamised osutunud niisugusteks, et nad vastavad praegu juba tõelistele maakohtade hindadele. (V a h e l h ü ü e.) Ei, ületanud ei ole, sest seda näitab kaks-kolm oksjonit, mis olnud, et hinnad on umbes selles hinnatud väärtuses, kuipalju välja pakutakse, aga üksikutel juhtudel on ka alla läinud.

Kui võimaldada sarnasel suurel määral, %, hüpoteeklaenu, mis iseendast maa-koha väärtuse järgi kindlustab kõiki neid pante, siis pantlehtede kursi kohta võib sarnane laenude võimaldamine edaspidi halvavalt mõjuda, see võib pantkirjade kursi alla viia. Sellepärast ei ole põllumajanduse huvides hüpotekaar-krediiti väga suureks ajada, maksimaalseks viia, kuna nende normide järgi, mis mujal, näeme, et see umbes pool hinnatud väärtusest välja teeb. Muidu võib öelda pantkirjade kohta, et nad ei ole hästi kindlustatud, ja sellepärast võib loodaval pangal raskusi tulla.

Kõige selle peale on komisjonis tähelepanu juhitud, ja ma kordan veel neile, kes ei ole komisjonis olnud, et nende erandite ja iseäralduste peale, mis põhikirjas olemas, võiks tähelepanu pöörata. Käesoleva paragrahvi juures on põhikirjas lubatud kõikides maksvates seadustes erandeid ette näha. Siin on aga suuri erandeid ette näha maksvates seadustes. (V a h e l h ü ü e.) Minu arvates peab kõik see, mis puudutab neid erandeid 8. punktis, välja jääma. (V a h e l h ü ü e.) Parem on redigeerida nii, et need erandid kustutatakse. Ühtlasi tuleks täiendada seda paragrahvi uue punkt 10., et see krediitselts annab laenusid ainult kuni 50% hinnatud

maakoha või kinnisvara hinnatud väärtusest. (V a h e l h ü ü e.)

Seltsi elluviimine peaks ühenduses olema teatava miinimumi liikmete arvuga. Härra Riigivanem tähendas, et endises Eestimaa mõisnikkude maakrediitseltsis on 5.900 laenusaaajat, seda on ka aruandja tunnistanud. Minu ettepanek käsitab seltsi uuestielustamiseks liikmete vähemat arvu. Minu ettepanek on, et vähemalt pooled senistest laenusaaajatest astuksid seltsi liikmeteks, ja alles siis võiks selts oma tegevust alustada. Muidu võib mulje tekkida, nii nagu komisjonis ja avalikkuse ees on öeldud, et siin tahetakse põhikiri kätte saada, 10, 15 või 40 inimest astuvad liikmeks, valivad oma organid ära ja on ka peremehed ning hakkavad valitsema varandusi, mille kohta meil selgust ei ole — härra aruandja seletuse järgi 54 miljonit —, siis oleks neil 40 või 10 isikul võimalus selle varanduse osaliseks saada, ja see minu arvates õige ja otstarbekohane ei ole.

Lõpuks viimaste paragrahvide kohta tahaksin märkida seda, et seni kogutud varandus, kui see likvidatsiooni läheb, et siis ei peaks see varandus, mis hoolekanne üle annab uuele seltsile, jaotusele tulema likvidatsiooni korral, vaid see peaks meie põllumajanduse huvides saama ära kasutatud, saama määratud maapangale, kui selts peaks likvidatsiooni minema. Kui aga see põhikirjas ette nähtud ei ole, siis võivad uued laenusaajad ja liikmed talitada nii, nagu nad heaks arvavad. See minu arvates kuidagi lubatav ei tohiks olla. Sellepärast teen ettepaneku,

§ 1. viimne lõige täiendada järgmise kõrvallausega: „mil endine põhikiri oma maksvuse kaotab“.

See on esimese lõike kohta. Edasi punkt 7 välja jätta.

Punkt 8 kohta teen ma ümberredigeerimise ettepaneku:

„8) seltsi põhikirja erandeid üldistest maksvatest seadustest ei võeta;“.

Edasi juurde võtta uus punkt:

„10) Krediidtselts annab laenusid kuni 50% hinnatud kinnisvara väärtusest“.

Siis võtta uus paragrahv:

„§ 1¹. Selts võib tegevust alustada, kui vähemalt pooled senistest laenusaaajatest väikemaaomanikkudest on soovi avaldanud seltsi liikmeks astuda“.

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Pean teatama, et ükski esitatud paranduse-ettepanekutest ei ole vastuvõetav. Need parandused on kõik komisjonis olnud ja tagasi lükatud.

Mis puutub härra Kalbus'e paranduse-ettepanekusse, siis on see vastuvõetamatu, sest et see selle seaduse mõtte vastu käib.

Mis puutub punkt 8-dasse, siis on see just puht õiguslikkudel põhjustel tarvilik seaduse selguse mõttes. See parandus on kodifikatsiooni osakonna juhataja ettepanekul sisse võetud ja on kooskõlas seaduse mõttega.

Mis puutub eranditesse harilikkudest seadustest, siis, nagu juba tähendanud olen, on valitsusel õigus neid ka välja jätta.

Mis puutub sellesse, et laenude saajaid teatav arv peaks kokku tulema, siis ei ole see vastuvõetav sellepärast, et need asjad peavad jääma valitsuse hooleks, kes põhikirja konstrueeris, ja seaduseandlusel ei ole siin otstarbekohane vahele segada.

Mis puutub härra Penno ettepanekusse, et endine põhikiri kaotab maksvuse, siis ei ole ka see vastuvõetav.

Komisjoni nimel olen kõigi nende paranduste vastu.

T. Kalbus'e ettepanek lükatakse tagasi.

R. Penno ettepanekud lükatakse tagasi.

§ 1 võetakse vastu.
(§ 2.)

T. Kalbus: Teen ettepaneku, § 2 võtta järgmiselt:

„§ 2. Kõik tähendatud kahe krediitseltsi poolt kuni seaduse jõusseastumiseni likvideerimata operatsioonid ja kohustused tulevad iseäralistes bilanssides arvestada ja Eesti Maapanga poolt järkjärgult likvideerida. Endiste kahe krediitseltsi likvideerimise tingimused ja korra määrab lähemalt kindlaks Majanduseminister.“

See ettepanek on kooskõlas minu esimese ettepanekuga ja sellepärast erilist põhjendamist ei vaja.

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Olen härra Kalbus'e ettepaneku vastu, sest see on vastolus käesoleva seaduse mõttega, ja palun seda mitte vastu võtta.

T. Kalbus'e ettepanek lükatakse tagasi.

§ 2 võetakse vastu.
(§ 3.)

T. Kalbus: Teen § 3-da kohta järgmise ettepaneku:

„§ 3. Peale käesoleva seaduse mahakkamist teeb Majanduseminis-

ter vaestelastekohtule avalduse, et lõpetataks nimetatud krediitseltside hoolekanne. Peale hoolekande lõpetamist annavad hooldajad Eesti Maapanga juhatausele krediitseltside aktivad ja passivad üle.“

See parandus on loogiline järeldus parandusest, mille mina tegin § 1-se kohta.

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Paranduse-ettepanek § 3-da kohta on niisamuti vastolus selle seaduse mõttega. Üleandmise ja lõpetamise kord on juba § 2-ses kindlaks määratud ja parandust sel kujul vastu võtta ei saa.

T. Kalbus'e ettepanek lükatakse tagasi.

§ 3 võetakse vastu.

R. Penno: Mitmel puhul on aruandja tähendanud, et siin teatavad suuremad varandused olemas. Bilanssi analüüseritud ei ole. Peaks kindlustama seda, et seltsi likvideerimisele minekul riik need varandused tagasi oma kätte saaks. Sellepärast teen ettepaneku, juurde lisada seaduseelnõule uus § 4, mis järgmine:

„§ 4. Seltsi likvideerimise korral lähevad end. Eestimaa mõisnikkude krediitseltsi ja end. Liivimaa mõisnikkude krediitseltsilt saadud varandused Eesti Maapangale.“

Aruandja A. Leps (lõpusõna): Olen uue paragrahvi vastu, sest vana põhikiri jääb, kuivõrt see muudetud ei saa, ja vanas põhikirjas on likvideerimise kord ette nähtud, ja kui teist korda ette nähtud ei ole, siis on § 115 maksev ja samuti üldised seadused sel alal. Nii et olen selle uue paragrahvi vastu.

R. Penno ettepanek lükatakse tagasi.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

5. Tööstusliikude käitiste tööaja seadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja B. Eilman (lõpusõna): Eile rkl. Schulbach püüdis siin seletada, et käesolev seaduseelnõu on paindumatu ja tegelikule elule sellepärast vastuvõtmatu. Komisjonis kõik need küsimused, millest kõneles rkl. Schulbach, olid õige pikalt ja laialt kõne all. Komisjonis siiski suudeti selgeks teha, et seaduseelnõu ei ole mitte nii paindumatu, nagu püüdis rkl. Schulbach näidata, vaid terve rida võimalusi annab teatavatel juhtudel, kui selleks hädavajadus, töid nii või teisiti korraldada. Kõike seda, mis rkl. Schulbach välismaa seadustest ette tõi,

missugused normid seal maksivad on, ei pea ma tarvilikuks õiendama hakata. Komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel 47 häälega 4 hääle vastu.

Aruandja B. Eilman: Teen ettepaneku,

käesoleva seaduseelnõu I ja II lugemise vahel kolmepäevalist vaheaega mitte pidada.

A. Schulbach: Ma vaidlen selle ettepaneku vastu. Päevakord on üle koormatud. On terve rida teisi seaduseelnõusid, mis sama kiired kui käesolev seaduseelnõu, ja sellepärast ei ole mingisugust tarvidust, et peame ta täna vastu võtma ja mitte reedel. Kui otsustame 3-päevalist vaheaega mitte pidada, siis tuleb see seaduseelnõu tänaõhtusel koosolekul 2. lugemisele sellepärast, et õhtune päevakord on kindlaks määratud, ja seal on küll võetud see eelnõu I lugemisele, aga siis tuleb ta II lugemisele. Nüüd on aga vististi see üksmeelne arvamine, et see eelnõu siiski komisjonist nii laitmata välja pole tulnud, et oleks soovivat, kui mõned puudused seal saaksid ära parandatud. Kui aruandja küsis, miks mina ei ole komisjonis parandusi teinud, siis on pärast komisjoni tööd läbirääkimistel asjatundvate isikutega selgunud mõned võimalused, kuidas seadust parandada. Neid parandusi on aga tarvis vormuleerida ja seda ei saa mõne tunni kestes Riigikogu koosoleku ajal teha. Seepärast oleks parem, kui see ettepanek vastu ei võetaks, eelnõu ei tohiks tänaõhtusesse päevakorda tulla, sest siis on tema juures paranduste tegemine täiesti võimata.

Aruandja B. Eilman: Kui härra Schulbach'i ettepanek vastu võetakse, siis ei saaks meie käesolevat seadust enne päevakorda võtta, kui tuleval teisipäeval, ja seepärast vaidlen ma sellele vastu ja kordan oma ettepanekut, kolmepäevalist tähtaega mitte pidada.

O. Gustavson: Rkl. Schulbach'i ettepanek näitab jälle ilmselt, millisesse täbarasse seisukorda tööerakond on sattunud. (Vahele hüüe.) Südames on ta kahtlemata käesoleva seaduse vastu, aga taktiliselt on väga kardetav seda avalikult öelda.

Juhataja: Kõneleja, Teie lubate, et ma peatan Teid. Rkl. Schulbach, Teie vahele hüüe on haavav Riigikogu liikmele ja ma palun Teid vastu võtta märkus.

O. Gustavson: On Riigikogu liikmeid, kelle haavamist üldse ei saa haava-

misena võtta. Rkl. Schulbach põhjendas peale muu oma ettepanekut sellega, et ta ei saa muidu teha paranduse-ettepanekuid, mis tal kavatsusel. Huvitav, et see tööerakond, kes nüüd huvitatud parandustest, kõike seda aega, mil seadust arutati komisjonis, mitte ei kasutanud paranduste tegemiseks. Nagu rkl. Sirro mulle ütles, on härra Schulbach rohkem kui üks kord deklareerinud komisjonis, et tööerakonna ülesanne ei ole parandusi teha, vaid arvustada. Kui nüüd nende, tema arvates tähtsate paranduste esitamiseks valitakse Riigikogu pleenum, selle asemel, et neid komisjonis võtta käsile, siis näitab see, kui võrt tõsiselt võib võtta tööerakonna poolt töötatud parandusi, milliste pärast nüüd vaieldakse aruandja ettepaneku vastu. See on ilmne manööver selleks, et käesolevast seadusest, mille vastu tööerakond on oma südames, mitte niipea asja ei saaks.

A. Schulbach: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Gustavson on tarvitanud oma tavalist võtet, teise inimese sõnu ja ülesastumisi tõlgitseda nii, nagu see tema arvamise järele soodne, aga mitte nii, kui see tõepoolest oli. Ma pean kõige kategoorilisemalt kinnitama, et mitte kunagi komisjonis ei ole ma sarnast arvamist avaldanud, et tööerakonna ülesanne ei ole paranduste tegemine selle seaduseelnõu kohta, vaid ainult arvustamine! Seda ei ole mina kunagi öelnud. Küll olen mina aga komisjonis kui ka Riigikogu kõnetoolilt öelnud, et seaduse konstruksioon on niisugune, et temale paranduste tegemine on raske, seda tõendasid ka valitsuse esindajad, kes ei saanud komisjonis hakkama paranduste tegemisega. Nüüd pean alla kriipsutama, et kui valitsuse eelnõu komisjonis vastu võeti ja meie rühmas nõu peeti eelnõu asjus, siis näidati mõnesuguste teede peale, mida järele kaaludes selgus, et on võimalik teatud parandusi seaduseelnõus läbi viia. Ma ütlesin juba I lugemisel, — meie oleme selles teadmises, et kõiki neid puudusi, mis eelnõul olemas, ka needki parandused ei kõrvalda, aga kõige kisendavamaid puudusi on siiski hea tahtmise juures võimalik kõrvaldada, ja neid parandusi oleks tarvis esitada. Muidugi, kui Riigikogu leiab, et see ülearune on, kui koalitsioon on juba kokku leppinud eelnõu suhtes, siis on see koalitsiooni asi, ja vastasrind ei saa mingit vastutust selle eest kanda.

Ma pean ütleva, et terava vahelhüdega reageerisin härra Gustavson'i avalduste peale. Mul on kahju, kui Riigikogus peab minema teravusteni, aga mind isiklikult on ikka tasakaalust välja viinud sarnane väljaastumise viis, kus üksikud inimesed tahavad tungida teiste süda-

messe ja neerudesse ja välja lugeda seda, mis ei ole seal olnud. Üks härra Gustavson'i rühma juhtidest on omalaljal iseloomustanud seda tema talituseviisi sõnades, mis ma omale lubasin kohalt hüüda.

M. Juhkam (häälet. motiiv.): Härrad Riigikogu liikmed! Et seaduseelnõude I ja II lugemise vahel peetakse kolmepäevalist vaheaega, sellel on kahtlemata mõte. Ma ei ole aga kunagi vastu vaielnud, kui väikeste seaduste juures kolmepäevalisest vaheajast kinni ei ole peetud. Antud korral ma ei näe mingit vajadust kolmepäevalisest vaheajast mitte kinni pidada, sest kõigi oletuste järgi meil jätkub tööd kolmeks päevaks ning seega ei ole vajadust seaduseelnõu enne kolme päeva arutamisele võtta.

Kui härra Ast ütles, et eelnõu ei tarvitse täna arutamisele tulla, siis härra Ast ei olnud aga siin, kui härra Esimees ettepaneku tegi tänase Riigikogu päevakorra kohta ja seletas, et kui seaduseelnõu I lugemisel vastu võetakse, siis tuleb see järgmisel koosolekul II lugemisele. Järelikult võib seaduseelnõu täna II lugemisele tulla. (Vahelhüüded.)

Ei vasta tõele, et meie ei ole komisjonis ettepanekuid teinud. (Vahelhüüed.) Tõsiasiadega tuleb ettevaatlikult ümber käia. Meie oleme alati komisjonis ettepanekuid teinud, aga praegu ei tule meie ettepanekute midagi välja. Küll aga olete teie vastasrinnas olles seletanud — härra L. Johanson eriti —, et meie asi on ainult arvustada. (Vahelhüüed.)

Kõigil neil kaalutlustel hääletan ma ettepaneku vastu, võtta eelnõu juba täna õhtul arutamisele.

R. Penno (häälet. motiiv.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Hääletamise motiivide kohta sõna võttes pean tähendama, et kui sarnase põhjaneva seaduse juures mõni rühm teatab, et ta kavatses tõsiselt parandusi esitada sarnase kiire arutamise juures, kus seadus tuleb samal päeval otsekohe pärast selle koosoleku lõppu II lugemisele, siis on selge, et tehniliselt ei ole võimalik neid parandusi konstrueerida. Loomulik, kui oleks vanematekogu otsustanud laialimineku päevaks määrata homse või ülehomse päeva, siis oleks selge, et tahetakse seadus sarnases kiires korras vastu võtta. Meie jõuame veel väga hästi ka sel nädalal selle seaduse lõpetada. Sellel seadusel on puudusi, neid ei ole ka eitatud komisjonis, selle peale on ka tähelepanu juhtinud rkl. Schulbach. Seepärast ei ole põhjust kolmepäevalise tähtaja ärajätmiseks. Ma isiklikult hääletan selle kolmepäevalise tähtaja ärajätmise vastu.

L. Johanson (häälet. motiiv.): Ma hääletan härra Schulbach'i ettepaneku vastu, nimelt sel põhjusel: Komisjonis ei tehtud mitte sarnaseid parandusi, mis oleksid seaduse konstruktsiooni, seadust tehniliselt muutnud, ega tehtud ka erilisi parandusi, mis oleksid tagasi lükatud, välja arvatud üks või paar kõrvalise tähtsusega parandust. Kõik need parandused, mis on selles seaduseelnõus tehtud, ei tule sotsiaalkomisjoni arvele kirjutada, välja arvatud kaks sisulist parandust ja mõned väiksemad redaktsioonilised parandused. Kõikide nende parandustega, mis valitsuse eelnõus on tehtud, on valitsuse esindaja ühinenud, siis ei ole mul usku, et mingeid tehnilisi parandusi või muid sisulisi parandusi siin Riigikogus teha saab, peale selle, kui neid komisjonis ei tehtud ja komisjonis neid ei esitatud.

Aruandja ettepanek võetakse vastu.

Vaheaeg kl. 12.14 min.—kl. 12.42 min.

6. Pärandusmaksu muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööt: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegumaksvas 1920. a. maksmapandud Pärandusmaksu seaduses ettenähtud tariifid on juba võrdlemisi lühikese aja jooksul osutunud ebaõiglasteks nimelt selle tõttu, et majanduslik olukord kui ka rahakurs on vahepeal muutunud, ja selle tagajärjel on nüüd õieti raskustesse sattunud need pärijad, kes peaksid õige suure protsendi pärandusest ära maksma praegumaksva Pärandusmaksu seaduse alusel. Ja sel põhjusel terve rida pärandusi, mis ammugi peaksid olema üle kantud pärijate nimele, seisavad ikka edasi pärandusejätjate nimel. Ja isegi suure hulga meie põllumajandusliikude üksuste juures näeme, et meie kinnistuse- raamatud näitavad sootuks ebatäpset pilti. Sellepärast on ka juba mõned aastad tagasi pööratud nii Vabariigi Valitsuse kui Riigikogu tähelepanu sellele, et pärandusmaksu normid, maksutariif tuleks alandada ja ajakohaseks muuta. Vabariigi Valitsus esitas 8. märtsil 1930 Riigikogule pärandusmaksu muutmise seaduse. See seaduseelnõu oli rahaasjanduse komisjonis, kus selleks moodustati alamkomisjon. Kuid alamkomisjon leidis, et seal selles eelnõus tehtud soodustused ei ole siiski küllaldased selleks, et päranduseasju korraldama hakataks. Käesoleva valitsuse ajal sai see seaduseelnõu komisjonist tagasi võetud või õieti sellele seaduseelnõule parandused esitatud, kus juba olid soodustused tuntavalt suurendatud. Näiteks kui olid enim pärandus-

dusemaksu alt välja jäetud varandused kuni 500 kroonini esimese liigi pärijatelt, siis on see alammäär tõstetud kuni 1.000 kroonini. Nii et väikesemad pärandused põllumajanduse üksuste juures, kui seal pärijaid rohkem on kui üks, võivad täiesti pärandusmaksu alt välja jääda. Igale pärijale arvatakse maksuvabaks varandus 1.000 krooni väärtuses.

Rahaasjanduse komisjon vaatas selle seaduseelnõu läbi ning võttis vastu ilma sisuliste parandusteta, välja arvatud see, et selle eelnõuga oli ette nähtud pärandusmaksu seaduse maksmahakkamise tähtaeg ühes maksustamise korralduse seadusega. Praegu on nimetatud seaduseelnõu komisjonis arutamisel ja võib-olla selle arutamise võtab kauemat aega. Sellest seisukohast välja minnes kustutati eelnõust § 37. II lõige, nii et seaduseelnõu hakkaks maksma harilikus korras, mille tõttu võimalik pärandusi maksustada selle seaduseelnõu soodustuste alusel.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

R. Kuris: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse rühma nimel on mul heameel tervitada selle seaduseelnõu ilmumist Riigikogu päevakorda. Meil maal on eriti pärandusmaksu küsimus väga keeruline, kuna tihtipeale maks on niivõrt kõrge, et pärijatel ei ole tasuv pärandust vastu võtta. Sellepärast on tüübiline nähe, et mitmes vallas on ligi $\frac{1}{5}$ taludest surnud eisiisade nimel. Pärijad kasutavad neid talusid, ilma et nad juriidiliselt seda pärandust endi nimele kinnistada laseksid. Samuti ei saa öelda, et ka mujal üldiselt pärijad ei oleks hoidunud päranduse vastuvõtmisest just pärandusmaksu kõrguse pärast. Kui jälgime aastate viisi pärandusmaksust riigi tulusid, siis näeme, selle peale vaatamata, et päranduse väärtus on üldiselt tõusnud, tulud ei ole tõusnud, vaid on isegi vähenenud.

Käesolev pärandusmaksu vähendamise eelnõu ei ole mitte uus, vaid on pärit eelmise valitsuse päevilt, mil ajal algatati pärandusmaksu vähendamise küsimus. Kahjuks selle eelnõu senine käik on siiski natuke pikaldane olnud. Samuti ei ole veel suudetud kõiki puudusi temast kõrvaldada.

Käesoleva eelnõu juures pean tähendama, et esijoones puutub silma kaks erisugust mõõdupuud: üks mõõdupuu linnaelanikkude jaoks, teine talurahva kohta. Kui võtame seaduseelnõu § 2¹, siis näeme, et seal on ette nähtud, et kodune sisse-sead, mis ei too tulu, kui ta ei olnud pärandusejätjail äriesemeks j.n.e., kuni

2.000 kroonini on vabastatud täiesti pärandusemaksust. Aga mis meie näeme maal talupidamise juures? Talu inventar kui niisugune ei ole vabastatud pärandusemaksust, see ei kuulu vabastamisele. Kas on vahekord siin õiglane? Minu arusaamise järgi ei ole see õiglane. Rahaasjanduse komisjonis puudutasin mina seda küsimust ja tegin ettepaneku, täiendada seda seaduseelnõu vastava paragrahviga sääraselt, et ka põllumajanduslik inventar oleks vabastatud ühtlaselt kodusele sisseseadele pärandusemaksu alt kuni 2.000 kroonini. Kuid kahjuks pean ütleva, et minu ettepanek ei saanud siiski enamust komisjonis, kuigi rida komisjoni liikmeid seda põhimõttelikult pooldas. Komisjoni liige härra Soots ütles, et tema seda põhimõttelikult pooldab, ainult raske olevat seda läbi viia, sest taludel olevat niisugust inventari, mille pärandusemaksust vabastamine ei ole õigustatud, nagu vankrid. Mõnel talupidajal olevat rohkem vankreid kui teisel, olevat niisuguseid vankreid, mis talupidaja veel peale igapäevase töö tarvitab j.n.e. Kogupõllumees härra Soots laskus hääletamise puhul komisjoni koosolekult, ja mina ei saanud tema käest lähemalt küsida põhjendusi. Mind huvitab praegu küsimus, kas oleme õigustatud vabastama pärandusemaksu alt ka korteri sisseseadet, mille hulka kuuluvad luksusesemed, nagu klaverid j.n.e. — ühes korteris võib olla mitu muusikariista, alates gitarrist ja lõpetades harmooniumiga, klaveriga ja teistega, kuna aga talupidajate põllumajandusliku inventari pärandusemaksust vabastamisel juba vankrite juures hakkame kahtlevalt küsima, kas maksu alt vabastatav on töövanker, või on talus peale selle veel teisi vankreid, — minu arvates sarnane vahekord ei ole sugugi õiglane. Mis puutub kodusesse sisseseadesse, siis pärandusemaksu seisukohalt linnakodaniku kodust sisseseadet võib võrrelda talupidaja põllumajandusliku inventariga. Neid võib maksustamisel täiesti ühtlasele alusele seada. (V a h e l h ü ü e.) Kui härra Holberg teisiti arvab, siis on see arusaamise küsimus ja arvan, härra Holberg, et Teie peaksite mind sellest seisukohast toetama. Minu arvates siin peaks, härrad kogumehed, teile selge olema, et riik ei tohi pärandusemaksu määramisel ebaõiglast vahet teha talumehe vankri ja linnamehe klaveri vahel. Kui härra Holberg ütleb, et klaver tuleb vabastada, vanker aga mitte, siis mina temaga ühes sammuda ei saa. Praegune valitsus on näidanud käesolevas eelnõus selle tee, et tuleb vabastada pärandusemaksust klaver, aga taluvanker mitte. (V a h e l h ü ü e.) Härra Soots, eelmine valitsus oli samavõrt Zimmermann'i valitsus kui Hünerson'i ja Jürman'i valitsus.

Aga mis puutub meie rühma seisukohasse, siis meie deklareerisime juba pärandusemaksu alamkomisjonis, et see eelnõu meid ei rahulda. Igatahes olid kavad eelmisel valitsusel, millest teie rühm osa võttis, teistsugused, kui meie rühma seisukoht, mida mina komisjonis avaldasin. (V a h e l h ü ü e.) Minu seisukohta põllumajandusliku inventari vabastamise kohta võrdsele koduse sisseseadega toetas alamkomisjonis ka kogupõllumees härra Laarman, samuti kui seda tänases „Kajas“ kirjutab keegi Riigikogu liige. Kuid, kahjuks, kui minu pranduse-ettepanek komisjonis hääletamisele tuli, siis härra Laarman oli komisjoni koosolekult kadunud, teda hääletamas ei olnud. Ma olen kindlal arvamisel, kui härrad Riigikogu liikmed Laarman ja Soots, kes suuliselt mind toetasid, seda ka tegelikult hääletamisel oleksid teinud, siis oleks minu paranduse-ettepanek läbi läinud ja talupidajate põllumajanduslik inventar oleks pärandusemaksust vaba olnud. Mina igatahes ei uskunud varem, et põllumeeste kogudele ka see osa pärandusemaksu vähendamise seadusest on olnud ainult välispidiseks tarvitamiseks. Pärandusemaksu seaduses tuleks muuta ka § 30, mis käsitab põllumajanduslike üksuste hindamist, kus hinnata tuleb hooneid tulekinnituse hindeksima alusel. Teatavasti on aga tulekinnituse summa alati kõrge olnud, ta võrdub äärmisel juhul ehitaja oma väärtusele, kuna realiseerimisel tekib sootu teine hind, müügihind, mis on iseenesest märksa madalam. (V a h e l h ü ü e.) Lugupeetud rkl. Gustavson, Teie teate väga hästi, et talusid praegu müüakse hinnaga 60% talu hoonete väärtusest. Kui nüüd hoonete hinna 60% eest müüakse hooned ühes talumaa ja metsaga, siis meie teame ka, milline väärtus on nendel hoonetel pärandaja suhtes. Nii ongi, et kinnitajapärandusejätja kinnitab oma varandust tõeliselt oma, see on ehitaja väärtuses, aga pärija võib seda pärandust vastu võtta jällegi ainult turuhinna seisukohalt, mis võrdub ostja poolt määratavale hinnale. Meie aga teame, et need kaks hinda on sootu isesugused. (V a h e l h ü ü e.) Just, seda ma räägin.

Meie rühma poolt ma tegin rahaasjanduse komisjonis paranduse-ettepaneku, et võtta muutmisele ka pärandusemaksu seaduse § 30. (V a h e l h ü ü e.) Ma pean ütleva, härra Laarman, et Teil on täieline õigus, et Teie ka sellest rääkisite, Teie olite ka seal, kus mina, ja rääkisite ka sellest, aga kirjaliku ettepaneku tegin mina, ja kui see hääletamisele tuli, siis härra Laarman oli sel ajal juba ära läinud. (V a h e l h ü ü e.) Ma kuulen arundaja põhjendamata vahelhüüet, et nagu ikka Laarman olevat selle paranduse tei-

nud, see ei vasta tõele, siin mul on minu ettepaneku ärakiri. Kas Teie, härra Suursööt, siiski paremini ei vaataks läbi komisjoni materjale, kus minu ettepanek on sees ja teisi ei ole. Ma tegin komisjonis § 30 kohta ettepaneku, et komisjon otsustaks põhimõttelikult see paragrahv võtta muutmisele selleks, et tulekinnituse poliisi nõudmine talude hindamisel sealt välja jätta. See ettepanek lükati tagasi. Hääletamise ajal puudus rkl. Laarman. Ma usun, et aruandja rkl. Suursööt seda ka kinnitab. Ma olen täiesti nõus, kui härra Laarman tuleb ja siin selle minu ettepaneku jällegi omalt poolt teeb. Olgu see au härra Laarman'il, ja mina ning meie rühm hääletame selle poolt. Ma usun, et härra Laarman seda ettepanekut nüüd enam tegemata ei jäta, ja kui tema seda ei tee, siis pean mina seda tegema.

Edasi on parandusemaksu määr seaduses ette nähtud riiklikkudelt väärt-paberitelt ebaõige. Meil on riiklikke väärt-pabereid, mille kurss 40% ümber kõigub, kus juures aga paranduse saaja, saades paranduse riiklikkudes väärt-paberites, peab ära maksma umbes 99% nende väärtusest. Kas on sarnane maksustamise alus ja kord õiglane? Sugugi mitte! Põlumeeste, asunikkude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühm käesoleva parandusemaksu seaduse muutmise seaduse puudustele vaatamata hääletab selle I lugemisel vastuvõtmise poolt, kuna see üldiselt toob siiski maksu kergendusi, ja esineb teisel lugemisel tarvilikkude paranduse-ettepanekutega.

M. L a a r m a n: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Peab rõõmu avaldama, et parandusemaksu muutmise seadusega ometi kord niikaugelt jõutud, et see Riigikogu ette tulnud. Parandusemaksu muutmise seaduse pärast on väga palju räägitud ja on katsutud seda muutmist mitmel puhul läbi viia. Kahjuks aga sel korral mitmed teised rühmad ei soovinud seda muutmist läbi viia sel kujul, et see tõepoolest oleks seda andnud, mis ta andma peab, et see oleks kergendanud paranduse edasiandmisel maksumäärasid. On õige, et ka eelmine valitsus läinud aasta algul esitas parandusemaksu muutmise seaduse. Sel korral oli seadus vastuvõtmatu, kuna kõigepealt maksumäärad olid märksa suuremad. Endise valitsuse eelnõu § 2 järele olid parandused, mis hinnatud alla 500 krooni, vabastatud parandusemaksust. Praegu on viidud see norm 1.000 krooni peale. Nii et selles asjas on märksa edasi mindud. Peale selle on tähtis viimne paragrahv. Nagu teada on olemas paljud parandustombud, mille kohta on kinnistusetoiming alanud, aga ei saa seda läbi viia, kuna maksud on liiga kõrged.

See viimane, 37, paragrahv tahab kodanikkudele vastu tulla selles mõttes, et seadusel tagasiulatuv jõud on. Need kaks asjaolu on väga tähtsad, parandavad seadust suurel määral, mis sunnivad seda seadust vastu võtma.

Kuigi käesolev seaduseelnõu on hädaabinõu ja ei lahenda küsimust täiel määral, on ta siiski tervitatav, sest ta aitab üht jagu parandusi kinnistada pärijate nimele. Et seaduses oleksid võinud teatavad suuremad vastutulekud olla parandusemaksu asjus, on õige. Kuid nagu meile seletati rahaasjanduse komisjonis, on see võimalik ainult siis, kui muudetakse ka mitut teist vastavat maksuseadust. Lugupeetud eelkõneleja härra Kuris tegi tõepoolest paranduse seaduse § 2¹ kohta, aga seda ei võetud vastu, sest see parandus oleks terve paragrahvi segamini paisanud. Kui lugeda seda paragrahvi selle parandusega, mis härra Kuris esitas, siis oleks üks absurdum välja tulnud.

§ 2¹ räägib: „Kodune sisseseade, mis ei too tulu, kui ta ei olnud parandusejätjal äriesemeks ega kuulu kinnisvarade ega äriliste ettevõtete päraldiste hulka ning oma väärtuse poolest kogusummas ei ulatu üle 2.000 krooni“ j.n.e. on parandusemaksust vaba. Härra Kuris tegi ettepaneku, sõnade järele „kodune sisseseade“ võtta juurde „põllumajanduse inventar ja hooned“. Kas oli see nii, härra aruandja? (V a h e l h ü ü e.) Oli küll! Ettepanud paranduse järele oleksid siis maksust vabad olnud põllumajanduslik inventar ja hooned, mis ei too tulu ega kuulu kinnisvarade hulka. Sel kujul kaotaks aga see paragrahv kõik mõtte, kui ütleme, niisugune hoone, mis ei kuulu kinnisvara hulka, tuleb maksust vabastada. See on mõttelagene ettepanek, ja arusaadav, et niisuguse ettepaneku poolt hääletada ei saa. Niisamuti ka, kui öeldakse — põllumajanduslik inventar, mis ei too tulu. Minu arvates inventar on produtseerimise abinõu. Selles mõttes jäi härra Kuris'e ettepanek õhku rippuma. Et selle seaduse vastuvõtmist mitte takistada, pidime selle seaduse poolt olema ja seaduse sel kujul vastu võtma nagu ta esitatud.

R. K u r i s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie kuulsime praegu sarnaseid väljendusi, mis olid määratud jällegi väli-seks tarvitamiseks. Selgelt kuulsime, et ka härra Laarman ütleb, tehku teised ettepanek, mis temale vastuvõetav on, aga tal endal ei ole kohustusi ettepaneku tegemiseks. Teie tahate olla põllumeeste esindaja siin, aga Teie ei taha oma ülesandeid täita.

Mis puutub üldse minu poolt tehtud ettepanekusse, siis härra Laarman'i poolt toodud kirjeldus ei vasta tõele. Minu ette-

panek pandi hääletamisele, ja härra Laarman'i rühmakaaslased hääletasid selle vastu.

Mis puutub hoonetesse, siis hooneid selles ettepanekus ei olnud. Minu ettepanek oli redigeeritud nii, et vabastatakse põllumajanduslik inventar, aga mitte põllumajanduslikud hooned. Ja kui ma tahtsin § 30 juures võtta selle paragrahvi ümberredigeerimisele selleks, et õiglase-malt reguleerida taluhoonete hindamist, siis oli ainuke pääsetee minu ettepanek, seda paragrahvi teisel lugemisel lahtiseks jätta, et kolmandal lugemisel võimalus oleks täpset redaktsiooni esitada, kuna momentaalselt puudusid tarvilised materjalid. Aga seda kahjuks ei võimaldatud. Härra Laarman'i rühmakaaslased olid need, kes selle vastu hääletasid.

Aruandja O. Suursöt (lõpusõna): Mis puutub sellesse küsimusse, § 30 muutmisesse, siis juba siin seletati, et praeguse seaduseelnõu juures on väga suurte raskustega seotud selle läbiviimine. Ja kui meie tahame selle seaduseelnõu juures seda läbi viia, siis muutuks üldse küsitavaks selle seaduseelnõu vastuvõtmine praegusel istungjärgul, sest § 30 ei ole mitte seotud üksi pärandusemaksuga, vaid ka tempel- ja krepostimaksuga. Siis tuleks ka neid seadusi vastavalt korraldada, ja siis ei saaks need pärijad, kes seda seadust aastate jooksul oodanud, nende soodustuste osaliseks, mis siin valitsuse poolt ette pandud.

Mis puutub sellesse, mis siin rkl. Kuris ette tõi, et siin olevat linna luksussiseseadetele tehtud suuri soodustusi, kuna maa sisseseaded olevat täiesti ära unustatud, siis ma paluksin härra Kuris't see seaduseelnõu ka kord läbi lugeda. § 2¹ ei ole mitte öeldud, et need sisseseaded on ainult linna sisseseaded, mis kuni 2.000 kroonini pärandusemaksust vabastatakse, vaid ka maa sisseseaded. Kuni 2.000 kroonini on igasugune kodune sissesead pärandusemaksust vabastatud. (V a h e l h ü ü e.) Ja sellepärast on ka maa sisseseaded vabastatud. (V a h e l h ü ü e.) Peale selle oleks pidanud härra Kuris lugema ka selle seaduseelnõu seletuskirja. Seni olid igasugused korterisisseseaded maksust vabastatud väärtuse peale vaatamata, nüüd aga viidi need maksu alla. Kõik luksussiseseaded maksustatakse käesoleva seadusega, kuna sisseseaded kuni 2.000 kroonini jäävad maksu alt välja. Kui sarnaste väidetele esile tulakse, nagu härra Kuris, siis ma küll rahaasjanduse komisjoni aruandjana tahan öelda, et rahaasjanduse komisjon talitas täiesti õieti ning lükkas ühel meelel tagasi kõik ettepanekud, mis ta komisjonis tegi. Kui siin see paranduse-ettepanek vastu

võetakse, siis on igatahes seadus nii segi paisatud, et ükski pärija ei saa selles ettenähtud soodustuse osaliseks.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalse vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Põllutöökoja seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. Holberg.

Üldkomisjoni kaasaruandja A. Leps.

Aruandja J. Holberg: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolevas seaduseelnõus leiab teostamist küsimus, mis juba aastate viisi on olnud üheks põnevamaks küsimuseks meie põllumajandusele, nimelt meie põllumajandusele avalikõigusliku esinduse loomine põllutöökoja näol. Käesoleva seaduse järgi oleksid põllutöökoja ülesanded jagatud kolme liiki: esimesse liiki kuuluks meie põllumajanduse edendamine, mis peaks endas sisaldama organisatsiooni korraldamise, ühtlustamise ja koordineerimise meie põllumajanduse edendamise alal, olgu missuguse asutise käes need ülesanded ka ei oleks. On tarvilik, et saaks loodud üks üldine keskkoh, mille kaudu need korraldused meie talumajanduse nõuande või mõnes muus asjus selle asutise alla peaksid kuuluma. See oleks selle edendamise mõiste sisu. Teiseks, edendamise all mõistame seda, et kõik need summad, mis meie põllumajandusse pannakse toetustena, olgu need tulnud kas riigikassast või annetuste näol või eriseaduste alusel, et need saaksid ühe ühise korraldaja või käsutaja, ja et need summad ei oleks laiali pillatud hulkade organisatsioonide käes, et selle läbi võiks tekkida paralleelasutusi paralleelsete ülesannetega ja summade ebaratsionaalse kulutamisega.

Teiseks põllutöökoja ülesandeks on esindamine, see tähendab tema peaks avaldama valitsuseasutiste ees põllumajanduse seisukohad. Riigi- või omavalitsuse asutised peaksid põllutöökoja kaudu teada saama neid tarvidusi, mis meie põllumajandusel on, ja sellega oleks põllutöökoda üks üldine organisatsioon, kes otsekohe riigi ja omavalitsuse asutistele teeb teatavaks omad seisukohad, mida meie suurem arv produtseerijaid põllumajanduses nõuab. Kolmandaks ülesandeks oleks kutsehuvide kaitsmine. See oleks niisugune kitsam ülesanne, mis põllutöökoja peale pannakse. Praegune majanduslik elu oma arenemises on niikaugele läinud, et üksikutest puhtpoliitilistest esindustest küllalt ei ole, vaid teataval viisil tahetakse ellu kutsuda asutus kutsehuvide kaitseks. Meie majanduseelu üksikute harude arenemine on suuri edusamme teinud, nii et

tarvilikuks muutub niisugune kutsehuvide kaitsmine, kes otsekohealt ja vahenditult majanduseelu aitaks korraldada ja seisukohti avaldada.

Need oleksid kolm põhjanevat ülesannet, mis käesolevas seaduses täpselt ära määratud. Põllutöökoda saaks moodustatud valimise teel põllupidajate poolt. Siin käesolev seadus tahab, et mitte kõik need isikud, kes põllumajandusliku kinnisvaraga seotud, — kellel oma maalapikene, — ei kuuluks valimisõiguslike hulka, vaid seaduseelnõu tahab, et saaks piiratud teatud areaaliga maaomanduses, kellel see õigus on. Siin on aluseks võetud 5 hektari põllumajanduslikku maad, missuguse mõiste alla kuulub põllu-, heina- ja karjamaa. Teine liik, kellel valimiseks õigus, oleksid aiapidajad, kellel üks hektaar aiamaad. Nende arvude põhjendamiseks oleks minul öelda, et 5 hektari maa pealt üks perekond võib omale saada ülespidamist enam-vähem rahuloldavalt. Seda võib ka teatud juhtudel vähema maa pealt saada, kuid see nõuaks juba äärmiselt enesivõetud tööd, ja see maa peaks asuma linnade või turgude läheduses. Samuti oleks 1 hektaar aiamaad küllalt selleks, et perekonda ära toita. Selleks oleks ära määratud üks ringkond põllupidajaid, kellel oleks õigus koja valimiseks osa võtta. Põllutöökoda oma koosseisu poolest oleks ühtlane kogu, ilma et ta jagunekse sektsioonidesse, nagu seda kaubanduslik-tööstuslik esindus on. Põllutöökoja liikmeteks oleks 60 liiget põllupidajate endi keskel. Need liikmed, kes ilma igasuguse tasuta paar korda või üks kord aastas kokku tuleksid, peaksid kohade pealt keskkohata kokku kandma kõik teated ja tarvilikult informeerima valitsuseasutusi oma organite kaudu, mis meie põllumajandusele tarvilik on. Peale selle on ette nähtud, et nende 60-ne liikme juurde veel on õigus valida koyal nendest isikutest, keda ta eeldab väga kasulikuks ja kellel on teeneid Eesti põllumajanduse arendamises, aga kellel ei ole võimalik kotta pääseda valimise teel, kellel seda varanduslikku tsensusust ei ole, et siis on õigus $\frac{1}{6}$, see tähendab 10 liiget valida juurde kõrvalt selle koja valiku järgi. Peale selle valitsuse poolt esitatud seaduseelnõus oli küll kandidaatide valik vabaks jäetud, aga üldkomisjon leidis tarvilikuks, et pool, 5 liiget saaks juba teatud organisatsioonide poolt ette pandud, kes oma iseloomuga ja oma tegevusega just on loodud Eesti põllumajanduse arendamiseks.

Üldse koja moodustamise juures võime leida, et kahed valimised on tarvilikud. Esiteks perioodilised valimised, mis sünniksivad iga 4 aasta tagant, ja teiseks esimesed valimised, missuguseid peaks toimetama, et esimest korda kokku kutsuda.

Esimeste valimiste läbiviimine on pandud Põllutöoministeeriumi peale, kuna aga valimise asutused, ükskõik, kuidas neid tulevikus nimetatakse, moodustatakse Vabariigi Valitsuse poolt antud määrustega, kuna juhtivad organid ja korraldajad nimekirjade alal oleksid Põllutöoministeeriumi poolt, ja osa võtaks kontrolliva asutusena Kohtu- ja siseministeerium. Moodused, oma õigusi maksmaks panna kandidaatide nimekirjadesse võtmise suhtes, niisama ka nimekirjade esitamise ja tühistamise asjus, on samad ette nähtud, kui seda maavalimiste seadus ette näeb. Peale selle olgu öeldud, et valimisi toimetatakse ringkondade järgi, ja et ühe hääletamise ringkonna moodustab administratiivüksus, maakond, nii et üleriiklik hääletamine maakondade järgi ei ole käesolevas seaduses ette nähtud, vaid ringkondade järgi, nagu maavalimistel on.

Peale selle olgu veel tähendatud, et ühe ringkonna peale langev kandidaatide arv määratakse proportsionaalselt igas ringkonnas leiduvale valijate arvule. Kui koda on niiviisi valitud, siis koja kokkukutsumine ja esimese koosoleku korraldamine on niikaua, kui koda suudab vastavat organit moodustada, Põllutöoministeeriumi ülesanne. Peale selle Põllutöoministeeriumile muid õigusi ei jääks, kui olla vahelträäkijaks Vabariigi Valitsuse kui ülemkontroll-võimu vahel, kes kinnitab teatud eelarve-osad ja läbi vaatab aruanded, kuid järelevalve jääks Põllutöoministeeriumile edasi.

Need on põhimõttelikud küsimused. Lõpuks tahan peatuda maksustamise küsimuse juures. Siin on ette nähtud, et peale nende summade, mis praegu üksikute seaduste alusel meie põllumajandusse lähivad riigikassa summadest, on koyal endal maksustamise õigus, ja seaduses on ära näidatud, et see maksustamine ei tohi olla suurem, kui 10% kinnisvaramaksust, mis talupidajad maksavad. Need iga-aastased normid, missuguse protsendi koda võib võtta enda kasuks, määratakse Majanduse- ja Põllutöoministeeriumiga kokkuleppel. Nii et siin on teatud kontroll, missugusel määral koda võib põllumeestelt maksu võtta. Mispärast on see maksustamise õigus kojale antud, selle põhjuseks on see, et see annab võimaluse Põllutöökojale ka iseseisvalt mitmesuguseid ülesandeid täita, mis tema peale paneb käesolev seadus ja mis tema asutamise mõtteks ja tuumaks. Kui ta ainult saaks riigikassa poolt fikseeritud summad, siis ei oleks ta iseseisev ja ei saaks midagi teha oma algatusel põllumajanduses, vaid oleks kui büroo või valitud komisjon valitsuse poolt määratud summade väljajagamiseks. Aga see kaotaks igasuguse ava-

likõigusliku omavalitsuse kutse asutamise mõtte ära. Ja ei oleks tarviski niisuguseid keerulisi organisatsiooni töid kulukalt läbi viia valimise läbi, vaid seda võiksid üksikud valitsuse esindajad teha. Sellepärast on kojale lubatud teatud summasid hankida, et tal võimalik oleks iseseisvalt tegutseda. Peale selle on ette nähtud, et Vabariigi Valitsusel on õigus enne tähtsaja möödumist koda laiali saata. Ja see on õige, sest riigivõimul peab ka õigus olema, et sarnaseid esindusekodasid, kui seda nõuavad üldised huvid, võib laiali saata ja uusi valimisi toime panna.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

T. Kalbus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Enne kui ma põllutöökoja seaduseelnõu sisulisele vaatlemisele asun, tahaksin peatuda järgmiste küsimuste juures.

Oma deklaratsioonis lubas Vabariigi Valitsus kokku kutsuda laialisel alusel valitud põllumeeste esindajate kogu, kellel oleks ülesandeks põllumeeste voolude soovisid läbi kaaludes kokku seadida ja valitsusele esitada avalikõigusliku põllutöökoja eelnõu.

Kuid üldkomisjonis, kus seda seaduseelnõu arutati, selgus, et Vabariigi Valitsus oma deklaratsioonis tähendatud lubadustest kinni pidanud ei ole. Seaduseelnõu väljatöötamisel ei ole kasutatud ühegi põllumajanduse alal tegutseva organisatsiooni ega seltsi kaastööd, rääkimata veel deklaratsioonis lubatud laialisel alusel valitud põllumeeste esindajate kogust. Põllumeeste voolude soovidega, nagu see deklaratsioonis tähendatud, ei ole valitsus üldse arvestanud ja sel lihtsal põhjusel, et ta põllumeeste või nende organisatsiooni esindajaid ei ole üldse kokku kutsunud. (V a h e l h ü ü e.) See selgus üldkomisjonis väga ilmekalt, kus Tartu ülikooli, agronoomide seltsi, talumajandusenojanduse büroo, põllumajanduseliidu ning teiste organisatsioonide esindajad otse imestust avaldasid, et sarnase suure ulatusega küsimuse juures, nagu seda on põllutöökoja, on Vabariigi Valitsus sõandanud põllumeeste esindajate kaastööd ignoreerida, kuid olid tänujulid, et Riigikogu üldkomisjon võimaldas neile oma arvamise avaldamist selle seaduseelnõu kohta. Ja need seisukohad, mis nimetatud esindajad selle seaduseelnõu kohta avaldasid, olid otse jalustrabavad. Teie näete, et Vabariigi Valitsus omast deklaratsioonist kinni pidanud ei ole, on seda ignoreerinud. Või loeb Vabariigi Valitsus koalitsiooni rühmi ja eriti põllumeeste kogude ja sotsialistide ühist poliitbürood selleks koguks, kes põllumeeste huvid läbi kaalub ja otsustab,

mis nad vajavad? Nähtavasti on see viimane oletus õige.

Seaduseelnõu on ministeeriumis punase laua taga valmis tehtud ja nii on ta ka Riigikogusse jõudnud. Nähtavasti oleme nüüd ajajärku jõudnud, kus vabal tegutsemisel ja mõtlemisel enam eluõigust ei ole. Kogude ja sotsialistide armust peab vaba Eesti rahvas, nagu see põhiseaduses deklaareeritud, sunduslikult valimisele ilmuma: kes ei lähe, seda karistatakse. Selle sama koalitsiooni armust on Eesti põllumees sunduslikult kinnitatud põllutöökoja külge, kust tal väljaastumise võimalust üldse ei ole; sunduslikult peab Eesti põllumees koja kasuks maksusid maksma, ja kui ta seda ei tee, siis nõuab konstaabel need maksud vastuvaidlemata korrast sisse. Väljaastumise võimalust ei ole ette nähtud. Nagu komisjonis seletati, esitab Vabariigi Valitsus sügisel Riigikogule töolistekoja seaduse, kuhu jällegi sunduslikult kinnitatakse kõik popsid, maa- ja linnatöölised, ka neile olevat ette nähtud sunduslikult maksud koja kasuks. (V a h e l h ü ü e.) Jah. Ma seaksin küsimuse üles, mis vahe on põhimõttelikut kommunistide mitmete dekreetide ja käesoleva seaduseelnõu põhimõtte vahel. Nagu meie teame on Nõukogude Venes töölised kinnitatud vabrikute külge, talupojad — kolhooside külge. Praegune seaduseelnõu kinnitab kõik talupidajad põllutöökoja külge. Väljaastumise võimalust sealt ei ole. Ja sügisel, nagu tähendasin, esitatakse uus seaduseelnõu töolistekoja seaduse nime all, ja selle koja külge kinnitatakse kõik väikemaapidajad, popsid ja töölised. Nii teie näete, et praegune koalitsioon tammub täiel sammul ida orientatsiooni.

Kuid üldkomisjonis selgus veel midagi enam, (V a h e l h ü ü e.) ja nimelt põhjusel ja sihid, mida põllutöökoja ja töolistekoja kaudu soovitakse kätte saada. Nagu komisjonis üks sotsialist deklareeris, Vabariigi Valitsus olevat neile töolistekoja lubanud. Pidage mees, et Vabariigi Valitsus on neile töolistekoja lubanud. Nii annab üks suurem koalitsiooni rühm teisele koja. Selle tõttu ei mängi nende seaduseelnõude juures peasa mitte majanduslikud argumentid, vaid puht parteipoliitilised. (V a h e l h ü ü e.) Põllumeeste kogud ja sotsialistid on vajalikuks tunnustanud ja kokku leppinud, kogu Eesti rahvas omavahel ära jagada, ja kodade ja nende poolt määratavate maksude kaudu rahvas oma oheliku otsas hoida. (V a h e l h ü ü e.) Kõik maapidajad, kellel üle 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad, kuuluvad põllutöökoja alla ja ühtlasi sellega ka kogude võimu alla; kel aga alla 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad on ja töölised, need kuu-

luvad töölistekoja ja ühtlasi sellega sotsialistide võimu alla.

Sunduslikkuse printsiip, mis käesoleva seaduse aluseks pandud, võib küll ühele erakonnale poliitiliselt hea olla, annab talle ülevõimu kõigi teistimõtlejate üle. Kuid kas sellest meie põllumajandus kasu saab, on hoopis iseküsimus. Kui meie minevikku tagasi vaatame, siis näeme hoopis teisi aluseid, mis meie põllumajandust edasi on viinud, nimelt meie põllumeeste vabatahtlikud kutseorganisatsioonid, — põllumeesteseltsid. Põllupidajail, kes vabatahtlikult põllumeesteseltside ja teiste organisatsioonide ümber end koondasid, oli tahet ja jõudu põllumajanduse kasuks töötada. Nende vabade organisatsioonide töö peale võime uhkusega tagasi vaadata. Ja mis mõistlik alus on nüüd teil neid vabatahtlikke organisatsioone lammutada, neilt igasugune riiklik toetus ära võtta ja talupidajad sunduslikult koja külge kinnitada? Töö, mida sundusega tehakse, on sunnitöö ega kanna vilja. Tööd võib see teha, kes töö vastu huvi tunneb. Kellel aga huvi puudub, siis ei aita ka sund mitte midagi. Sellepärast on ainuke õige tee, kui soovite põllutöökoda ellu kutsuda, vabatahtlik printsiip maksma panna, nimelt, et maapidajad, kes valimise õigust koja valimisel ei kasuta, ei lange ka mingite koja poolt määratavate maksude alla. See vabatahtlik printsiip ei sega põrmugi koja avalikõiguslikku iseloomu. Küll aga hoiaks see põhimõte ära seda ärevust ja vaenu, mis praegusel korral koja vastu on.

See seaduseelnõu on nii konstrueeritud, mis peab põllupidajate vahele talva ajama ja vaenu sünnitama. Mitte kõiki põllupidajaid ei kinnitata põllutöokoja külge, vaid osa: 23.000 väiksemat põllumajapidamist kinnitatakse töölistekoja külge, ja nimelt väiksemad. Sellega lõhutakse talupidajate pere kahte leeri, ühed kuuluvad põllutöokoja alla ja teised töölistekoja alla, ja nagu üldkomisjonis öeldi, olevat see kogude kättemaks popsile popiseaduse eest. Minu arusaamise järele on praegu väga ebasoodne aeg käesolevat seadust maksma panna. Teie teate, et põllumehe sissetulekud on vähenenud, ja nagu seletatakse statistika büroo poolt, vähemalt 40%. Või eest makseti möödunud aastal, s. o. 1930. a., keskmiselt 220 senti kilogrammist, praegu makstakse meiereides põllupidajale 130—140 senti kilogrammist. Peekonisea eest sai põllupidaja möödunud aastal 7.000 senti, tänavu aasta keskmiselt 4.500 senti. (V a h e l h ü ü e.)

Teie näete, et põllumeeste sissetulekud on äärmiselt kokku kuivanud selle tõttu, et nende poolt produtseeritavate ainete hinnad niipalju kukkunud on. Kas on siis

praegu õige aeg põllutöökoda maksma panna ja põllumeest uute maksudega koorjata? Minu arvates ei ole praegu selleks soodne aeg ja seda enam, et nii kiiresti tahetakse see seadus vastu võtta, veel kevadisel istungjärgul. Kui seda küsimust oleks tahetud rahulikult ja korralikult lahendada, siis oleks võinud seda edasi lükata sügiseise istungjärgu peale, kus iga inimene oleks saanud oma ringkonnaga nõu pidada. Kuid kõigi vastuväidete peale vaatamata ei ole koalitsioon nõrkunud ja tahab veel käesoleval kevadel seda vastu võtta, ja võetakse ka vastu. Kuid uued maksud, mis selle seadusega põllumehe peale pannakse, on kaunis suured.

§§ 49 ja 50 on ette nähtud maksud, mis põllutöökoda võib talupidajalt võtta, nimelt 10% kinnisvaramaksust. See kogusumma, kui arvestada ümber, teeb välja umbes 17—20 miljonit senti aastas. (V a h e l h ü ü e.) Täpseid andmeid meie ei saanud, niisamuti nagu kõigi eelmiste seaduste juures ei teadnud valitsus, kui suur see summa olla võib, ja neid andmeid meile ei antud. Aga nende andmete põhjal, mis opositsioonil olid, on teada, et see teeb välja 17—20 miljonit senti. (V a h e l h ü ü e.) Ei, see teeb 20 miljonit senti välja. (V a h e l h ü ü d e d.) Ja peale selle põhjeneb kinnisvaramaksu võtmine põllupidajatelt kinnisvaramaksu seaduse peale, mille kohta on tähendatud, et seal maksuvõtmine on väga ebaõiglaselt korraldatud. (V a h e l h ü ü d e d.) Mina ei maksa teile pennigi, seda ärge mõelge! (V a h e l h ü ü d e d.) See näitab, et summa, mis põllutöökodale kinnisvaramaksude näol põllupidajatelt võetakse, ei ole väike, see on, nagu ma tähendasin, 17—20 miljonit senti. Teiselt poolt nägime, et põllupidajate sissetulekud 40—50% vähenenud eelmiste aastatega võrreldes. Teie näete, et kerge käega põllupidajatele veel uusi maksusid peale panna ei tohi.

Edasi näevad need paragrahvid, mille peale mina siin tähelepanu juhtisin, ette, et põllutöokoja kasuks lähevad väljaveo kontrolli erimaksud. Ja väljaveo kontrolli erimaksud ei ole sugugi mitte väikesed ja teevad aastas umbes 15 miljonit senti välja. (V a h e l h ü ü e.) Kuid üks asi on siin, mis tarvis selgitada, ja nimelt see, et väljaveo kontrollmaksu võetakse või, peekoni ja munade kontrollimise pealt, kuid seaduse mõiste on seda võrt selge, et neid maksusid ei tohiks rohkem võtta, kui tegelikult selle kontrollimise teostamiseks vajalik. See on põhimõte, mis seaduses on läbi viidud, ja kui Vabariigi Valitsus kavatses rohkem võtta, kui tegelikult kontrollimiseks tarvilik, mis peame meie siis sellest järeldama? Võime öelda, et see on lihtne toll, põllu-

majanduslikkude saaduste väljaveo toll erimaksude näol põllumajanduslikkude saaduste väljavedamisel. Põllumeeste kogud on alati toonitanud ja nõudnud, et põllumajanduse saaduste väljaveo pealt ei tohi mingit väljaveotolli võtta. Siin on nüüd teil kaheksagune nägu. Üheltpoolt kõnelete, et ei tohi olla tollimaksusid põllusaaduste väljaveo pealt, teiselt poolt kavatsete kontrollrimaksude näol suured maksud põllumajanduse saadustele peale panna. Ükstaspuha missuguse sousti all neid maksusid ei võeta, maksud peab maksma ikkagi põllupidaja. Sellest seisukohast saan mina aru, et kontrolli teostamine peab sündima nende kulul, kes saadusi välja veavad. Teiseks ei tohi aga see maks suurem olla, kui tegelikult kontrollimiseks vaja läheb. Sellepärast oleks valitsuse esimene ülesanne selle järele valvata, et need maksud ei tohiks olla suuremad, kui tegelikult kontrollimiseks vaja ja et nad tulevad vähendada. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, neid tuleb vähendada selle määran, kuivõrt tegelikult vaja. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie end patenteeritud põllumeeste kaitsjaks loete, siis võtke see algatus oma peale, aga ärge jääge ootama, et teised seda peavad tegema. Ka tuleb selle seaduse järgi nii, et maksusid ei maksa mitte ainult need, kes võivad põllutöökoja valimisest osa võtta, vaid maksud langevad ka nende talupidajate peale, kellel hääletamise õigust ei ole või kes oma valimisõigust teostada ei saa. Kõigepealt on seaduse § 8 tähendatud, et valimisest ei võta osa isikud, kes valijate nimekirja kandmata. Kui seda seadust lähemalt vaatate, siis näete, et nende isikute tsensust, kes hääletamise õigust ei saa, on vallavalitsustel väga raske kindlaks teha. Siin võib juhtuda, et üks või teine talupidaja jääb valijate nimekirja kandmata temast mitte ärarippuvatel põhjustel, vaid asutuse hooletuse läbi, ja siis ei ole temal õigust valimisest osa võtta. Maksud peab ta aga ikkagi maksma. Ja teie teate, et meie inimestel ja eriti talupidajatel ei ole niipalju aega, et vallamajade vahet sõita ja vaadata, kas ta nimi on sisse kantud või ei ole. Seepärast on alaline nähtus, et terve hulk inimesi, eriti maal, on nimekirjadesse sisse kandmata. Ja on ta kord sisse kandmata, ei saa ta valimisest osa võtta, aga maksud peab ta ikka maksma.

Edasi on see seadus nii konstrueeritud, et näiteks taluomanik maksab põllutöökoja maksud, valimisõigus on aga rentnikul. Kui näiteks keegi talupidaja on oma koha välja rentinud, siis valimisõigus selle seaduse järgi on rentnikul, ta on tegelik maakasutaja, omanikul valimisõigust ei ole, aga vastava paragrahvi järgi kõik need maksud, mis põllutöökoda

määrab, maksab mitte rentnik, vaid koha omanik.

Aga veel huvitavam on üks seisukoht, mille seadus on läbi viinud. § 8 järgi on valimisõigus nendel talundite tegelikkudel kasutajatel, kellel on vähemalt 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad. Ma kriipsutan eriti alla „vähemalt 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad“. Ja põllumajanduslikult kasutatavaks maaks loetakse selle paragrahvi järgmise lõike järgi põllu-, aia-, heina- ja karjamaa. Metsamaa ei kuulu selle alla. (V a h e l h ü ü e.) Kõlbmata maad, sood, rabad ja teed muidugi ei kuulu selle alla. Aga kui meie vaatame, kes maksu maksab § 50 järgi, siis selle paragrahvi eelviimne lõige räägib järgmist: „Põllutöökoja heaks võetavast maksust on vabastatud kinnisvarad, millel katastri andmete järgi põllumajanduslikult kõlbulikkude maad alla 5 ha.“ Aga vaadake, kui meie katastri seaduse lahti võtame, mis on avaldatud Riigi Teatajas nr. 27 1923. aastal nimetuse all: Kinnisvarade hindamise seadus, siis seal on tähendatud, mis tuleb meil mõista kõlbuliku maa all ja mis hindamisele kuuluvad katastri järgi ja mis ka tegelikult hinnatud on. Metsad, mis maksustamisele ei kuulu, on kaitsemetsad. Kõik teised metsamaad on hinnatud ja loetakse kõlbulikkude maade hulka, mida hindamise seadus ette näeb. Kui ma nüüd näite toaksin pärast seda, kui ma kaks paragrahvi olen ette lugenud, siis näete, missugune olukord võib tekkida. Ütleme, kellelgi maapidajal on 4½ hektaari põllumajanduslikult kasutatavat maad, karja-, põllu- ja aiamaad, ja veel võib olla metsa 7 või 8 ha, siis temal õigust ei ole põllutöökoja valimisest osa võtta, sest tal on 4½ ha põllumajanduslikult kasutatavat maad, s. o. vähem, kui seadus ette näeb. Aga kui tõuseb maksustamise küsimus, siis maksu maksma ta peab, sellepärast et katastri andmete järgi on tal põllumajanduslikult kõlbulikkude maad üle 5 ha, ja sellepärast langeb see § 50-da põhjal maksu alla, mida põllutöökoda talle peale paneb, nimelt 10% kinnisvara maksust. Koja liige ta ei ole, valimisõigust tal ei ole, aga maksu peab maksma. Ja uue seaduse järgi, mis kavatsetakse Riigikogule esitada nimelt töölistekoja seaduse nime all, langeb ta selle seaduse alla, seal on tal valimisõigus, selle liige ta on, aga maksu peab maksma põllutöökojale. Kuulub ta töölistekoja alla, tulevad seal ka maksud. Töölistel ei ole mingit erilist kindlat tulu, ja ainukene loomulik võimalus on see, kui tööliste isikumaksu tõstetakse ja teatud protsendid võetakse selle koja jaoks. Nii näete teie seaduses kurioosume. Tuleb nii välja, et talupidajal ei ole õigust põllutöökoja valimisest osa võtta, ei kuulu selle alla,

aga maksusid peab maksma. Tema käib töölistkoja alla ja maksab ka selle kasuks makse. Üks ja seesama talupidaja võib kaks korda maksu alla sattuda.

Selle seaduse põhjal toimetatakse valimisi küll proportsionaalsuse põhimõtte alusel, kuid valimised korraldatakse ja tagajärgi arvestatakse niiviisi, et see annab ebaõige pildi. Nimelt toimetatakse valimisi maakondade järele, ja tagajärgede väljaarvestamine ei ole mitte üleriiklik, vaid samuti maakondade järele. On aga teada, kui valimiste tagajärgede väljaarvestamine väiksemate raioonide järgi sünnib, siis on need tagajärjed väga ebaõiged. Kasu on ainult suurematel rühmitustel, aga väiksemate rühmituste hääled võivad kaotsi minna. Väga ilmekalt käsitas seda küsimust omal ajal Läti poliitikategelane härra Berg, kes meil „Seltskondlikus Majas“ mõni aeg tagasi kõnet pidas. Ta näitas omas kõnes, ma ei võtnud sellest osa, lugesin ainult lehtedest, missugused tagajärjed on valimistel, kui valimiste tagajärjed ringkondade viisi välja arvestatakse ja mitte üle riigi. Nimelt ta tõi ette Läti kogemusi, sest Läti seimi valimised ei sünni üleriiklikult, vaid valimiste tagajärgede väljaarvestamine sünnib maakondade järgi. Sellel juhtumisel võidavad ainult suured erakonnad, neil ei lähe häält kaduma, aga väikesed erakonnad kaotavad väga palju häält. Selle asjaolu peale tähendasid opositsiooni esindajad üldkomisjonis ja ütlesid, kui teil ei ole tahtmist põllutöökojaga politikat teha, vaid esirinnas põllumeeste huviseid kaitsta, siis peaks valimiste tagajärgede kokkuvõtte sündima üleriiklikult. Koja valimistest on õigus osa võtta ka aednikkudel. Teie teate, et aednikud üksikute maakondade viisi ei vii ühtki esindajat läbi. Kui võimalik on ühineda, siis võib-olla viiakse 2—3 esindajat läbi. See ei huvitanud teid, ja see ettepanek lükati tagasi.

Kui tahtmine oleks olnud põllumeeste huviseid kaitsta, ja kui peaosas ei oleks mänginud poliitilised argumendid, siis oleks võidud seda valimisviisi teisiti korraldada. Meie teame, et põllumeeste seas on teatud huviringkonnad, näiteks teraviljakasvatavad, siis seemneviljakasvatavad, soodeparandajad j.n.e., ja väga tähtis on nendel inimestel, et nad saaksid põllutöökotta oma esindajad läbi viia. Maakond üksi läbi ei vii. Kui oleks aga võimalik ühineda üleriiklikult, siis üks või teine isik oleks läbi läinud. Kuid seda ei soovitud. See näitab, et seda seadust tahetakse kasutada mitte põllumeeste kutsehuvide seisukohalt, vaid poliitiliselt. Sellesama asjaolu peale, millest ma kõnelesin, tähendasid Tartu ülikooli professor Mathiesen ja professor Mägi, samuti ka kõik teised era-

pooletud isikud, kuid üldkomisjon ja koalitsioonirühmade esindajad jätsid need seletused tähele panemata. (V a h e l h ü ü e.) Edasi tehti üldkomisjonis ettepanek, et juhatuse valimisel peaks ka maksma pandama proportsionaalsuse põhimõte. Ja see on ka loomulik. Koja liikmete hulgas on mitmesugused huvigrupid, siis peaks loomulikult ka juhatuse moodustama proportsionaalsuse põhimõtte alusel, et ka vähemate huvigruppide esindajad võiksid juhatusest osa võtta. Koja üldkogu käib koos väga harva, kord või kaks aastas ja otsustab põhimõttelikud küsimused. Tegelik asjaajamine ja juhtimine on juhatuse ülesanne. Sellepärast on tähtis, et ka väikesema huvigrupi esindus saaks juhatuse tööst osa võtta. See ettepanek lükati ka tagasi koalitsiooni poolt ja arvati, et sinna teisitimõttelejaid üldse ei pruugi lasta, vaid koja enamuse on otsustaja ja peab koja tegevust juhtima.

Eelnõu kõige suuremaks puuduseks on, et kõik põllupidajad on sunduslikult kinnitatud koja külge, et väljaastumise võimalust üldse ei ole. Kui meie teisi kulturomavalitsuse seadusi vaatame, siis näeme, et kes ei soovi kulturomavalitsuse liige olla, ei soovi maksusid maksta, see võib sellest välja astuda. Aga kojast väljaastumise õigust ei ole ette nähtud. (V a h e l h ü ü e.)

Kuidas seda vabatahtlikku printsiipi korraldada, sellest ma juba paari sõnaga rääkisin. Ma tegin ettepaneku, et kõik need, kellel valimisõigus, ja kui need seda valimisõigust ei kasuta ja ütlevad, et nad ei taha koja liikmed olla ja makse maksta, et siis ei ole kojalt õigust neile mingit maksu määrata. Kui oleks selle põhimõtte poolt oldud, siis võib-olla ei oleks selle koja vastu rääkimisi käesoleval korral. Kuid koalitsiooni esindajad sellega ei rehkenda, vaid nad tahavad kõiki maksustada, ülekaalu oma kätte saada, kõiki teisitimõttelejaid maksustada ja maksust saadud rahadega oma heaksarvamise järgi toimetada.

Peale selle paneb käesolev seaduseelnõu suured kulud omavalitsuste peale, sest et seaduseelnõu järgi peab vallavalitsus nimekirjad kokku seadma, ja eriti raske on esimesi nimekirju kokku seada, ning teiseks valdade peale võib panna valimiste läbiviimise: vallad peavad andma valimisteks korralikud, vajalikud ruumid, kütte ja valgustuse j.n.e. See on suur töö, mis seaduseelnõu valdade peale paneb. Aga teie teate, et valdade sissetulekud on väga väikesed, praegused tuluallikad ei kata kuidagi vallal neid väljaminekuid, mis seadus nende peale paneb. Teie teate, valla ainus maksustamise abinõu on isikumaks. Seda isikumaksu ei maksa üksi talupida-

jad, vaid kõik valla kodanikud, ka need, kes selle seaduse alla ei kuulu. Ainult valimised üksi lähivad maksma 2—3 miljonit senti. Teie näete, et see seadus, nagu juba tähendasin, toob vallale suuri kulusid juures, ühes sellega kõigile valla elanikkudele. Seadus ei tee seda vahet, et vald need kulud, mis ta kannab nimekirja kokkuseadmisel, valimistel j.n.e., võtaks sisse ainult neilt, kes põllutöökoja alla kuuluvad, vaid need on valla üldkulud, ja nende katteks peab maksma iga valla kodanik, ka tööline.

Nüüd küsiks in ma, kas kõike seda, mis ma siin tähendanud olen ja mis seaduses läbi viidud, praegusel raskel ajal teostada võib? Kui teie talupidajate raskustega rakkendate, siis peaksite teie ka sellega arvestama, et talle uusi maksusid peale panna ei tohi. Minu arusaamise järgi see seaduseelnõu, nagu ta praegu konstrueeritud ja nende seletuste põhjal, mida üldkomisjonis oleme saanud, on poliitilise korrupsiooni kõrgeim tipp, kus riikliku võimu, riiklikkude summade ja teisitimõtlevatelt maapidajatelt võetava maksu abil ühe erakonna, põllumeeste kogude, võimu katsutakse kindlustada. Meie loodame, et meie, teisitimõtledjad, kellelt maksude näol summasid sisse võtate, ei lase endid kähgistada, selleks tarvitame meie kõiki abinõusid, et rahvale seda selgeks teha, ja arvan, et meie ei pörka tagasi ka rahvahääletamisest selle seaduse puhul.

Sellega olen lühidalt nuudutanud käesoleva seaduseelnõu juures põhimõttelisi küsimusi ja kõik väiksemad küsimused puudutamata jätnud. II lugemisel muidugi iga üksiku paragrahvi juures saame näitama veel teiste puuduste peale. Arvan, et I lugemisel ei ole vaja peensustesse laskuda, sellepärast tahtsin I lugemisel ainult need märkused teha, mis praeguses kõnes ette toin. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a : Kuulen ettepanekut. koosolek lõpetada.

Aruandja A. Leps: Arvan, et vara on veel koosolek lõpetada. Sõnasoovijaid on järjekorras, ja läbirääkimisi võiks edasi pidada. Olen koosoleku lõpetamise vastu.

E t t e p a n e k l ü k a t a k s e t a g a s i .

J. Fuks: Härra juhataja konstateris, et enamus on lõpetamise vastu. Ei ole aga selge, kuipalju Riigikogu liikmeid koos on, sellepärast teen ettepaneku, kvoorum kindlaks teha.

J u h a t a j a : Rkl. Fuks nõuab kvoorum kindlakstegemist. (H e l i s t a t a k s e k ö r v a l r u u m i d e s s e.) Koos on 52 Riigikogu liiget, seega on kvoorum koos.

J. Vilms: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Sellel seadusel on õieti kolm suurt külge, mille juures peab lähemalt peatuma.

Esimene külg on koja kulude ja tulude küsimus, teine külg — koja koosseis ja alused, mille põhjal see koosseis korraldatakse, ja kolmas külg — koja töö ja tegevus, tema erapooletuse küsimus.

Koja kulude ja tulude küsimuse juures ei kavatse mina pikemalt peatuda, vaid seda teevad teised opositsiooni esindajad, kuid kahe eelnimetatud küsimuse juures tahaksin mina pikemalt sõna võtta.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees M. Martna.)

Mis puutub koja koosseisu, siis on seaduses kolm põhimõtet ette nähtud, mille järgi kotta võib isik oma esindajad valida. Need põhimõtted oleksid järgmised.

Kõigepealt on ette nähtud § 8-as, et peab olema talundil või maapidajal 5 ha põllumajanduslikult kasutatavat maad või 1 ha aiamaad. Selle paragrahviga on kaks põhimõtet üles seatud: üks on maasuurus kui niisugune ja teine on kultuurimõiste. Maasuurus on teatava ülemmääraga kindlaks määratud, kuid aiamaa mõistega on siia sisse toodud mingi põllumajanduslik kultuuri mõiste, ja siin ei ole tähtis 5 ha maad, vaid lepitakse 1 ha-ga. Nii on kultuuri mõiste tähtsaks põhimõtteks tehtud, mille kaudu maapidaja võib valimistest osa võtta. Peale kahe põhimõtte on veel kolmas põhimõte, mida seaduse seletuskiri toonitab, ja nagu ajakirjanduses seaduse kaitsjate poolt on kinnitatud, ja see on peasissetuleku põhimõte, mille järgi leitakse, et ei ole loomulik anda neile valimisõigust, kelle peasissetuleku allikaks ei ole põllupidamine, vaid kellel põllumajandus kõrvaltuluallikaks. See peatööala toonitamine on kolmandaks põhimõtteks, mida seaduses on vähemalt pealiskaudselt avalikkuse ees katsutud aluseks seada valimisõiguste koostamisel. Loomulik, kui niipalju üksikuid põhimõtteid on, siis ei ole saadud järjekindlalt kõigi nende järele käia. Ei ole saadud kõigepealt käia peasissetuleku põhimõtte järgi. Seda põhimõtet käesolev seadus oma paragrahvides absoluutselt ei käsita ja seda nimetatakse ainult seaduse seletuskirjas. On käidud mingi hektaaride arvu põhimõtte järgi, aga mitte kultuuri põhimõtte järgi. Mitte põllumajanduse kultuuri põhimõtteid ei ole võetud aluseks valimisõiguse teostamisel. Ei ole tarvilikuks peetud põllutöökoja valimistest osa võtta lasta kõigi põllumajanduse kultuuri liikide pidajaid, näiteks linnukasvatuse pidajaid, metsakasvatajaid, mesilastepidajaid, väikeloomapidajaid j.n.e.

Seaduses on nimetatud ainult aiakultuuri. Kui ajaleht „Kaja“ omalajal põllutöökoja seadust refereeris, siis tõi ta ette, et Sakamaal on peasissetulek võetud põhimõtteks ja käiakse selle järgi. Meil ei ole aga peasissetuleku põhimõtet seaduses läbi viidud, vaid on katsutud ainult seletuskirjas sellega shongleerida. Selle tagajärjel on kujunenud niisugune olukord, et rida, mitte ainult rida, vaid kümnedtuhanded talud jäävad selle seaduse alt välja, ei saa hääletamise õigust. Kuna meil aiakultuuri kuigi suur ei ole, siis ei aita ka selle mõiste seadusesse võtmine kuigi palju taludele valimisõigust muretseda. Aednikke on võrdlemisi vähe, ja aiamaad 1—5 hektaari taludel sellekohaste üleskirjutamiste järgi on üldse 23 tuhandel talul 2.300 ha. Nii tuleb $\frac{1}{10}$ hektaari üksikule talule aiamaad. Selle tõttu ei ole suurel arvul väiketalu pidajatel põllutöökoja valimisteks hääleõigust, ja selle tagajärjel kujuneb olukord niisuguseks, et väiketalud, kellel 1—5 ha maad, see tähendab üle 23.000 talu, jäävad hääletamise õigusest ilma. On aga rida põhjusi, miks väiketalused valimisõigusest mitte ei saa välja jätta. Neid põhjusi on väga palju, ja nende põhjuste juurde tahaksin ma, lugupeetud Riigikogu liikmed, lähemalt tulla, sest need alused on väga tähtsad, miks välja jätta ei saa ja mille järele neaks just, vastuoksa, sisse võtma ka väiksemad talupidajad. Kõik asjatundjad komisjonis, nii ülikooli, agronoomide seltsi, agronoomilise nõuande büroo ja põllumajandusliku liidu esindajad, toonitasid seda, et see alus pole õige, et peame kõik väiketalud sisse võtma, kui tahame põllumajanduse eest hoolitseda. Toodi ette väga mitmesuguseid põhjendusi. Kõigepealt tuleks esiteks tähendada, et neid väiketalusid, mida nüüd tahetakse välja jätta, on selleks liiga palju, et põllutöökoja seaduse alt neid välja jätta võiks. Nagu ma ütlesin on 1—5 ha 23.456 talu, peale selle tuleb aga siia juurde arvata üle 5 ha talundite arvust need, kellelt maha arvatakse põllumajanduslikult mittekõlbulik maa, ja nagu komisjonis asjatundjad arvasid, on niisuguseid maid taludel umbes $\frac{1}{4}$ või 25%, nii et peaks sellest 26.000, mis 5—10 ha talused on, veel umbes $\frac{1}{4}$ maha arvama, s. o. umbes 7.000, nii et saaks 30.000 talu, mis mitte valimisõigust selle seaduse järgi kasutada ei saa. Meil on aga üldse 133 tuhat talu, ja kui sellest 30 tuhat maha arvata, kes ei saa valimisõigust, siis see on keskmiselt $\frac{1}{4}$ talundite arvust. Selle järgi selgub, et väljajääjate protsent on õige suur, kuna maakondade viisi ta on väga kõikuv. Läänemaal jääb välja 7%, Järvemaal 9%, Saaremaal 11%, Virumaal 12%, Harjumaal 13%, Viljandimaal 14%, Pärnumaal

17%, Valgamaal 20%, Võrumaal 25%, Tartumaal 25% ja Petserimaal 33%. Kui siia juurde arvata need talundid, millelt mitte-põllumajanduslik maa ära võetakse, siis kujuneb Petserimaal olukord niisuguseks, et ligi pooled talundid jäävad põllutöökoja valimisõigusest ilma, seega ei ole loomulik, et nii suur arv talundeid eriti mõnes maakonnas põllutöökoja valimistest välja jääb ja ei saa oma huve kaitsta. See on minu arvates ka põllumajandusele kahjulik, sest siin on toonitatu ikka põllumeeste eneste algatust, et nad saaksid kaasa rääkida oma majanduslikkudes muredes, ja korraga jäetakse nii suur arv talundeid koja valimistest välja! Teiseks pean ütleva, et väiketaludel on niipalju kultuurilisi algatusi, niipalju moodsaid majanduslikke viise, et ka sellepärast ei tohiks neid talusid välja jätta. Seadus ise tunnustab ühe kultuurimõiste, aiakultuuri, nii tähtsaks teguriks, et alla 5 ha talud, kes selle kultuuri alal teotsevad, võivad sisse tulla, aga teisi kultuure seadus ei tunnusta. See ei ole järjekindel. Samuti võib nõuda mesilastepidamise alal kultuuriesindust, samuti peaksime kaitsma väkeloomade kasvatust, nagu kitsede, kodujäneste ja rebaste kasvatust. Samuti kui aiakultuur peaksid ka teised kultuurid saama tunnustatud selle õiguse osaliseks, et valida põllutöökoda. Kui meie võtame, kõrvale jättes väikesed kultuurid, suuremad, näiteks linnukasvatuse ja kanamunade ekspordi, mida praegusel ajal väga toonitatakse ja tulutoovamaks alaks peetakse, siis on, kui meie vaatame statistikat, 5 ha talul ühe hektaari peale ligi üks kana ja 5—10 ha talul ligi pool kana, 10—20 ha taludest — $\frac{1}{2}$, 20—30 ha taludest — $\frac{1}{3}$, suurematel $\frac{1}{10}$. Nii näete, et väiketaludes on 3—7 korda rohkem linnukasvatust tarvitusel, kui suurtes taludes. Kui mees pidada välisvaluuta sissetoomist, siis peame tunnistama, et ei ole õige, kui meie linnukasvatuse alal tegutsevad väiketalused, kellel alla 5 ha maad, välja jätame. Siin peaks ka viisakuse pärast juba lugupidamist näitama kanakasvatajaile.

Kui võtame peekoni kultuuri, siis näeme, et ka sellel alal on väikemaapidajad palju intensiivsemad, kultuurilisemad kui suurmaapidajad. Väikestes taludes — 1—5 ha — on $\frac{1}{3}$ siga 1 ha peale ja see arv langeb vastavalt talude suurusele. Näiteks 30—50 ha taludes on 0,07, ja suuremates taludes väheneb see arv. Väiketaludes on seega 3—5 korda rohkem peekoni kultuuri 1 ha kohta, kui suurtes taludes. Peekoni kultuur on väikeste talude eriala ja annab äri võimalusi tapamajadele, samuti annab ka võimalusi väljaveoks. Sellepärast peaks viimastele

ka siin kas või viisakuse pärast vastu tulema, aga seda ei tehta. (V a h e l h ü e.) Väikepõllupidajaid ei või ju lasta teie juurde, teie tarvitate nende sigu, aga mitte kasvatajaid.

Kolmandaks. 1—5 ha suurused on intensiivsemaid maapidamisi. Püüie intensiivsuse poole on praegusel ajal põllumajanduses üks moodne püüid olnud ja püütakse just igasuguste õpetuste, kursuste ja instrktorite kaudu seda intensiivsust tõsta.

Ma tõin näiteid kanade ja sigade kultuuri kohta. Näeme aga ka, et on veel olemas loomaühikud. Võime tähele panna, et suuremates on üle poole vähem loomaühikuid kui väikestes. Samuti näeme, et intensiivsus väiketaludes põllumajanduse mõttes on suurem kui suurталudes. Neil on juurdeostusid kaks korda rohkem kui suurtes taludes. Ka produktsiooni tooted on suuremad. Lehmade tootmise alal, piimasaagi alal, sigademüügi alal, põllumaa jaotamise mõttes, kus neid suurem protsent heina ja kartulite all on. Ühtlasi on ka väiketaludel vähem söödis maad, kõige rohkem on haritud maad, kõige rohkem kasvatavad vilja, seepärast ei oleks loomulik, kui meie seda intensiivsust ei hinda ja seda tööd, mis seal tehakse. Kui võtame lehmade arvu, siis on Eestis üle 400.000 lehma ja väiketaludes, alla 20 hektari maa-alaga, on umbes 240.000 lehma, tähendab üle poole lehmadest on väiketalude arvel, ja need on suured piimatootjad. Nii siis näeme, et intensiivsus, kui põllumehe töö peatunnus, on väiketaludes kõige suurem, mis rahvamajanduslikult tähtis. Ka kultiveerimise ja produtseerimise mõttes on väiketalud mitu korda suurematest taludest ees, ja ei ole loomulik, kui me ei hinda väiketalude tootmisi, jättes neid välja põllutöökoja seaduse alt.

Neljandaks võime öelda, et peasissetuleku põhimõte on väiketaludes läbi viidud. Seadus ju toonitab seda, et oleks peasissetuleku taludel olema, siis on meil võimalik lasta põllutöökoja valimistele, ja neid põhimõtteid on tunnistanud ka ajalehed „Kaja“ ja „Rahva Sõna“. Selle juures püütakse aga selgeks teha, et väiketalundites, tähendab 1—5 ha talude juures, ei ole mitte peasissetuleku sarnane, mis toidaks neid talusid, vaid öeldakse näiteks „Kajas“ järgmist: „Põllutöökoja asutamisel on välja mindud põhimõttest, et meie põllumajanduse arendamise sihtjoonte kindlaksmääramisel peab otsustav sõna kuuluma neile, kes oma ülalpidamise saavad põllust. Sellepärast antakse koja valimisõigus kõigile neile, kelle pidamisel olev maa ulatab vähemalt 5 hektarini. Vähemate maatükkide kasutajaid, kelle hulgas esinevad külapoodnikud, sepad,

möldrid, meierid, igasugu käsitöölised j.n.e., kes maad harivad ainult kõrvaltööhärana, ei saa ometi panna põllutöökoja valima. Nemad ei saa oma ülalpidamist põllult ja neid ei huvitagi põllutöö kutsehuvid ega põllutöökoja.“ Tähendab, tahetakse muljet luua, nagu ei oleks mitte väiketalunditel, tähendab 1—5 ha taludel, niipalju sissetulekut, et nad ülespidamise saaksid oma talundist, vaid need olevat sepad, möldrid ja igasugused käsitöökohad kõrvalteenistusena, ja sellepärast ei või neile seda õigust mitte anda. See on täitsa väärarvamine, ja väga kahju, et seaduse koostajad ei ole süveneda katsunud arvustikku, mis tõendab, et vähemalt pooled väiketaludest — 1—5 ha — saavad oma peasissetuleku oma majapidamisest. Selle tõenduseks võiksin ette tuua järgmist: hobuseid on väiketalundites 1—5 ha 8.977, neist vähe noori ja vanu. Sellega oleks töötavaid hobuseid üle 8.000, mis näitab, et väiketalud suudavad hobust ülal pidada, ja ega nad alati ei saa kõrvaltöid teha, eriti praegusel ajal. Sellepärast võib arvata, et kui nad suudavad hobuse ülal pidada, siis nad peavad oma pealespidamise saama omast kohast. Kui see ei tõenda meile midagi, siis läheme edasi. Ühehobuse töövankreid oli üle 11.000, äkkeid ka üle 11.000. Suuremal osal on oma töö jaoks hobused, kellel neid mitte ei olnud, need laenasid, ja see näitab, et umbes 10.000 talul on võimalik niipalju sissetulekut saada, et hobust pidada. Kui oletada, et kõrvalt sissetuleku saamisega hobuseid ülal peetakse, siis peaksid just need, kel vähe põldu, hobuseid pidama, seega peaks 23.000 1—5 ha talundite arvu peale olema palju enam hobuseid, kui nimetatud 8.000 tükki.

Palgalisi isikuid, kes veel nendes taludes palga peal töötavad, tööpoisid j.n.e., on 2.017. Sellega on igatahes statistiliselt kindel, et üle 10.000 talu kindlasti peasissetuleku saavad oma maast. Peale selle võiks tuua veel andmeid Järvamaalt. Seal on statistika büroo andmeil üle 55% talusid 1—5 ha, kes kindlasti oma peasissetulekud saavad oma maast. Statistika keskbüroo andmete järgi on üle riigi umbes 14.000 sarnast talu oma peasissetulekuks.

Asja illustreerimiseks toon ette üksikuid maapidamisi, mis näitavad, et ainult väikemaapidamisest võib väga hästi ära elada. Sotsialistid räägivad, et väikemaapidamised ei toida kedagi, et need on näljakohad j.n.e. Sellepärast oleks eriti huvitav tuua näiteid. Neid väikemaapidamisi on suur hulk, kes elatavad endid omal krundil.

Näiteks Harjumaal, Rae vallas, elatab keegi härra Must 2 ha suurusest maaalast kolmeliikmelise perekonna, kellest

kaks on töövõimelised. Sissetulekud on aiast — $\frac{1}{2}$ ha umbes —, põllust ja karjast. Väljas töö ei käi.

Samuti elatab Maria Lehtmann, Rae vallas, kaheliikmelise perekonna $2\frac{1}{2}$ ha suurusel maa-alal. Sissetulekud peamiselt põllu- ja karjapidamisest. Väljas töö ei käi, vaid palkab veel oma majapidamise jaoks tööjõudu väljast. Siis Haaviku talu — 0,3 ha, elatab ennast Kesa, Maria, täielikult sellest maast. Sissetulekud peamiselt kanadest ja aiast. Karl Vassman'i majapidamine Lagedi jaama juures. Kogu krunt 2 ha, aia all alla 1 ha. Toidab sellel krundil 5-liikmelise perekonna, väljas töö ei käi. (V a h e l h ü ü e.) Need on väikemaapidajate instruktoriga poolt kogutud andmed ja neid peaks uskuma. (V a h e l h ü ü e.) Nähtavasti seda ei ole öeldud.

Johan Vassman'i majapidamine seal-samas, ainult 4 ha krundiga, umbes samalaadne pidamise viis, nagu Karl Vassman'il. Aiandus peatuluallikaks. Joh. Luuk, Veldi talu Lagedil, 4 ha, 0,5 ha aeda. Toidab sellel maa-alal 5-liikmelise perekonna. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast seda varjata katsutakse? Tean ise ka kohti, kus elatakse ainult sellest.

Lehtmets, Viimsis, 4 ha krunt peamiselt heina all. Peab 4 looma. Karjast peasissetulek. Sepaametiga teenib vähe juurde. Suurem osa sissetulekust ikkagi põllust. Karl Krügeberg'i majapidamine 4 tiinu suur — kirjeldatud „Uus Talus“ nr. 2 — 1931. a. Masing'i majapidamine Keilas, alla 1 ha kõlbulist maad. Kanakasvatus peasissetulekuks, osalt aiandus. Elatab täielikult ennast kanapidamisest, kellele toidu ostab täielikult. Üle 100 kana. Ristikivi majapidamine Pääskülas. Kanadega elatab ennast täielikult, kirjeldatud jälle „Uus Talus“. Tartumaal Laar'i majapidamine — „Uus Talu“ nr. 2. Siis on terve rida Elva ümbruses väikemajapidamisi, kes elatavad endid maasikakasvatamisest. Näitena olgu nimetatud Soonberg'i majapidamine, kes nimetab ennast popsiks, aia alla üle 1 ha. Laiusel, kirikukülas ja Kavildas terved külad väikemaapidamisi, kes elatavad endid peamiselt maast. Ka rkl. härra Järve rääkis üldkomisjonis, kuidas need elatavad endid oma maalapikestest. Võrumaal, Rõuges, Tamme ja Siska majapidamised — 4 ha umbes, elatavad endid täielikult Tammel aiandusest ja Siskal — kanapidamisest. Visnapuu majapidamine alla 5 ha, lehmadest peasissetulek. J. Küti majapidamine, Lasva vallas — 4 ha. Elatab 3-liikmelise perekonna. Peasissetulek aiast: 1.000 liitrit maasikaid. 200 liitrit kirsse — 1930. aastal. Rahalisi sissetulekuid 1.000 krooni ümber, elab hästi, aia all $\frac{3}{4}$ riiavakamaad. Talvel käiakse ainult

metsatööl, suvel kõrvaltööd ei tehta. Kähri vallas terve rida sarnaseid väikseid majapidamisi, kes elatavad endid maast. Viljandimaa. August Jürgen'i majapidamine 3,95 ha — kogu krunt — Olustvere jaama juures, eeskujuks kogu ümbruskonnale, mida härra Soots võiks vaatama minna. Kõrge karjatoodang — 160 kg võirasva, müüs ja tappis 1930. aasta jooksul 8 siga, osa neist peekoniks. 3 lehma tõuraamatusse üles võetud, kogu sissetulek 1928. aastal Kr. 1.290, 1929. aastal — 1.200 krooni. (V a h e l h ü ü e.)

Need oleksid näited, mis tõendavad seda, et väikemaapidamistes saab tõesti ära elada, ja moraal sellest oleks see, et praegu üle poole väikemaapidajatest sissetuleku omast maast saavad. Teame, et väikemaapidamise ala edeneb, et on instruktoriga ametisse ja teaduslikud meetodid maksma pandud, ning on loota, et need väikemaapidajad, kes praegu omast maast veel peasissetulekut ei saa, hakkavad peasissetulekut saama, ja sellepärast ka need, kes praegu ei saa peasissetulekut omast maast, peaksid kuuluma koja valimisõiguslike isikute alla. Kui nemad praegu seaduse alla ei kuulu ja hiljem valimisõigused omandaksid, siis tuleks hiljem seda seadust muuta ja see ei ole otsarbekohane. Peaks käesolevas seaduses ikkagi ette nähtud olema, et väikemaapidajatele koja valimistest osavõtmise õigus antakse. Arvesse võttes, et seda ette nähtud ei ole, tuleks seda siin parandada.

Vaataksime aga edasi, kas viiendaks on kõlblik õigust jätta niisuguseid väiketalundeid seaduse alt välja. Et need intensiivsed maapidamised on, selleks tõin tõendusi. Nemad on eht töömehed, kes uhkelt ei ela, ja selle tõenduseks võiksin tuua ette järgmise statistika, mis näitab, kui palju sõidu- ja veovankreid tuleb talundite peale: sõiduvankreid tuleb 1—5 ha iga 23 talu peale 1 sõiduvanker, 5—10 ha iga 12 talu peale 1 sõiduvanker, 10—20 ha iga 6 talu peale 1 sõiduvanker, 20—30 ha iga 3,5 talu peale 1 sõiduvanker, 30—50 ha iga 2 talu peale 1 sõiduvanker, 50—100 ha iga 1 talu peale 1 sõiduvanker, üle 100 ha ühe talu peale 2,2 sõiduvankrit. (V a h e l h ü ü e.) Ma räägin, kui luksuslikult ja uhkesti suurtalud elavad, et neil, kellel üle 100 ha maad, on 2 sõiduvankrit. (V a h e l h ü ü e.) Ma lähen veel huvitavamate asjade juurde. 1—5-hektaarilistel taludel on 710 talu peale üks sõiduauto; 30—50 ha taludel on 600 talu peale 1 sõiduauto; 50—100 ha taludel on umbes 200 talu peale 1 sõiduauto ja üle 100 ha maaga taludel on 22 talu peale üks sõiduauto. (V a h e l h ü ü e.) Need on statistilised põllumajanduse üleskirjutamise andmed. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie statistikat ei usu, siis

minge Vändrasse, seal on mitmel talul oma lõbu jaoks sõiduauto, pole kaupmehed ega midagi. (V a h e l h ü ü e.) Nii et väiketalupidajad on eht töömehed, ja ei saaks kuidagi põllutöökoja valimiste juures läbi viia seda põhimõtet, et neil, kes ei kuulu nende talude gruppi, kus iga 22 talu peale üks sõiduauto on, ei ole valimisõigust, need ei tohi valima minna. Need väiketalupidajad on just eht põllumehed ja intensiivsed töötegijad ja neile peab valimisõiguse andma. (V a h e l h ü ü e.) See kõlbaks teile väga hästi, ega teie muid asju arutama ei hakka. Siin on kõlbline õigus väiketaludele anda valimisõigus.

Kui vaatame veel teisi punkte, mispärast neil see kõlbline õigus on, siis võime näha, et elanikkude tihedus on väiketaludes suurem kui suurtaludes. Väiketaludes tuleb iga ühe ha maa peale umbes üks inimene, suurtaludes aga $\frac{1}{10}$ inimest. Nii et nii suurt hulka inimesi, kes elavad väiketaludes 1—5 ha maa peal, ei tohi mitte

põllutöökoja valimiste õiguste alt välja jätta. Peaasi aga, mis siin kõlblise õiguse arvesse tuleb, on, et väiketalud maksavad kõik. On katsutud seletada siin, et väiketalud ei maksa. (V a h e l h ü ü e.) Kuidas ei maksa, kui nad maksavad välja-veokontrolli maksu, ja nemad on need kanamunade peatootjad, ja nad saavad selle maksu tõttu vähem sissetulekuid. Neil on kanu $\frac{1}{10}$ kanade arvust, s. o. 1—5 ha omanikkudel. Ja kui nad peavad maksuma kontrollmaksu, siis nad saavad vähem oma saaduste eest tasutud, niihästi munade kui ka sigade ja teiste põllumajanduslikkude ainete pealt. Ja kui nad juba maksuma peavad, siis peab ka neile andma õiguse kaasa rääkida selle põllutöökoja koosseisu ja töö juures.

J u h a t a j a: Ma kavatsen vaheaga teha. (H ü ü d e d: Lõpetada!) Ma kuulen lõpetamise ettepanekuid. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.52 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

